

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е
Ч А С О П И С З А П Р А В Н У Т Е О Р И Ј У И П Р А К С У

Година LXVI
Књига 54

Нови Сад, октобар 1994
Број 10

САДРЖАЈ

ТЕМА ГЛАСНИКА:
МЕЂУНАРОДНИ ТРИБУНАЛ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ

ЧЛАНЦИ

Др Константин Обрадовић	О правној основи конституисања ad hoc Међународног кривичног суда за бившу Југославију
Др Владан Василијевић	Међународни кривични трибунал за некадашњу Југославију: проблеми око сарадње држава

ГЛЕДИШТА

Др Рајко Даниловић	Суђење ратним злочинцима – почетак моралног преображаја

ХРОНИКА

Хроника о Међународном трибуналу за октобар 1994.

ПРИКАЗИ

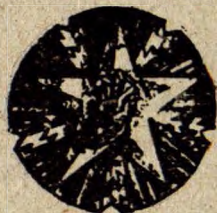
Др Јанко Кубињец	✓ Имануел Кант: „Метафизика морала”
Мр Снежана Циглер	XXXI редовно годишње саветовање Удружења за кривично право и криминологију Југославије

ПРАКСА

Слободан Бељански	Коментар пресуде Врховног војног суда о осуди за удаљење из оружаних снага у 1991. години.

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора АКВ

Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК” Адвокатске коморе Војводине
О Д Л И К О В А Н
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом

CONTENTS

TOPIC OF GLASNIK: INTERNATIONAL TRIBUNAL FOR WAR CRIMES

ARTICLES

- Konstantin Obradovic, Ph. D. What was the legal basis for constituting the ad hoc International Tribunal for War Crimes in former Yugoslavia
- Vladan Vasilijevic, Ph. D. International Tribunal for War Crimes in former Yugoslavia: problems related to cooperation of states

REMARKS

- Rajko Danilovic, Ph. D. Bringing war criminals to trial – a beginning of the moral transformation

CHRONICLE

Chronicle about International Tribunal for october 1994.

BOOK REVIEWS

- Janko Kubinjec, Ph. D. Imanuel Kant: "Metafizika morala"
(Immanuel Kant: "Metaphysics of Morality")
- Snezana Cigler, LL. M. XXXI regular annual conference of the Criminal Law and Criminology Association of Yugoslavia

CASE LAW

- Slobodan Beljanski Comment on the Judgement of the Supreme Military Court passing a sentence for crime of a departure from the armed forces

NOTICES

From the meeting of the Managing Board of the Vojvodina BAR Association

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

Основана 1921. у Новом Саду

**ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ**

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Коста Мајински (1928–1932), др Никола Николић (1933–1936), др Василије Станковић (1936), др Славко М. Ђирић (1937), Владимир К. Хаџи (1937–1941), Милорад Ботић (1952–1972), Сава Савић (1973–1987), Мирослав Здјелар (1987–1994)

Уређивачки одбор

СЛОБОДАН БЕЉАНСКИ

главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Милан Добросављевић, адвокат у Новом Саду, др Јанко Кубињец, адвокат у Бачком Петровцу, Небојша Марушић, адвокат у Новом Саду, Срђан Миковић, адвокат у Панчеву, Радивоје Јовић, адвокат у Новом Саду, Предраг Веселиновић, адвокат у Новом Саду

Технички уредник
Мирјана Јовановић

Адреса Уредништва

21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1. Телефон: 021/29-459
Рукописи се не враћају

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXVI
Књига 54

Нови Сад, октобар 1994
Број 10

ЧЛАНЦИ

Др Константин Обрадовић

виши научни истраживач

Институт за међународну политику и привреду, Београд

О ПРАВНОЈ ОСНОВИ КОНСТИТУИСАЊА AD NOS МЕЂУНАРОДНОГ КРИВИЧНОГ СУДА ЗА БИВШУ ЈУГОСЛАВИЈУ*

Својом резолуцијом 827 (1993) од 25. маја 1993. Савет безбедности Уједињених нација одлучио је да установи посебан судски орган УН са задатком да кривично гони особе за које се претпоставља да су починиле тешке повреде међународног хуманитарног права током оружаних сукоба на територији бивше СФРЈ.¹ Ова одлука Савета, којој нема председана у његовој досадашњој пракси и која се, с обзиром на њену садржину, може без сумње квалификовати као буквално револуционарна, изазвала је у СРЈ различите и, претежно, негативне реакције. Наиме, иако нико разложен не спори чињеницу да су сукоби на југословенском простору од 1991. до данас вођени изузетно брутално и безобзирно, те да су све стране у сукобу свакако чиниле повреде о којима је реч, као и да постоји међународноправна обавеза држава у међувремену створених на тлу ех-Југославије да починиоце гоне и кажњавају, а ово утолико пре што је и кривично право СФРЈ (које, бар у том делу, обавезује и нове државе) таква дела санкционисало као најтежа криви-

* Рад примљен: 24. X 1994.

¹ За текст резолуције види *Резолуције Савета безбедности УН о кризи у бившој Југославији (и други документи)*, изд. „Међународна политика“, Правни факултет и Факултет политичких наука, Београд, 1994 (наведено даље као *Резолуције Савета...*), стр. 64-66.

чна дела, оно што је у првом реду у читавој ствари спорно је надлежност Савета безбедности УН да уопште оснује такав суд. Кажемо у првом реду зато што има и других спорних питања везаних за овај суд, но поменуто је свакако најспорније. Сматрајући да Савет безбедности по Повељи није овлашћен, ни, стога, надлежан да ствара органе те врсте, савезна влада је одбила његову надлежност, истичући, уз остало, да се такви судски органи могу стварати искључиво међународним уговорима, који, опет, могу обавезивати државе једино ако их потпишу и ратификују, да такве судске инстанце морају имати стални, а не *ad hoc* карактер, те да СР Југославија није, у складу с међународним правом, обавезна да сарађује с поменутим судом. Осим тога, ту сарадњу спречава и једна одредба југословенског устава који изричито забрањује екстрадицију југословенских грађана те, чак и када би то хтела, Југославија не би могла окривљене, уколико су у питању грађани СРЈ, изручити суду како би им се пред његовим већима судило. Коначно, савремено међународно право обавезује државе да лица која су починила тешке повреде међународног хуманитарног права, односно ратне злочине и друга међународна кривична дела, изведу пред властите националне судове, те су обавезе инкорпорисане у југословенско унутрашње право, југословенски судови ће, дакле, таквим лицима судити, а неки поступци су већ у току па, отуда, бар кад је реч о СРЈ, установљавање и деловање поменутог међународног суда није ни потребно.

У претежном делу југословенског јавног мњења, нарочито у већини медија, на оснивање суда такође се углавном негативно реаговало, а уз поменуте аргументе често се истичу још два која, уосталом, немају с правом никакве везе. Једно је тврдња како је читава акција око стварања овог суда део политичке игре и „завере” против српског народа, а његова је сврха, заправо, суђење не окривљеним појединцима, већ целом српском народу.² Коначно, и у југословенској науци међународног права има врло критичких оцена читавог овог подхвата Савета безбедности, с тим што се у првом реду оспорава надлежност Савета да уопште створи поменути *ad hoc* суд.³ Ово последње питање је без сумње суштинско најконтроверзније, па ћемо се у овом напису на њега детаљније осврнути.

У тражењу одговора на ово питање ваља, сматрамо, поћи од саме резолуције 827 (1993) којом је Трибунал⁴ установљен, пошто се из њене

² Већ и летимичан поглед на Статут суда показује у којој је мери ова тврдња лишена сваког основа, да се напросто може сматрати бесмислицом – за текст Статута в. *Rapport du Secrétaire général établi conformément au par. 2 de la résolution 808 (1993) du Conseil de sécurité* doc. S/25704, Annexe.

³ Видети, примера ради, чланак М. Милојевића, *Неки правни проблеми међународног кривичног судства* и аргументе које овај аутор наводи оспоравајући право Савету да створи судски орган о коме је овде реч, у „Анали Правног факултета у Београду”, бр. 1–2/1994, стр. 148–158.

⁴ Пуни назив овог судског органа УН је *Међународни суд за суђење особама за које се сумња да су одговорне за тешке повреде међународног хуманитарног права почињене на територији бивше Југославије почев од 1991.* (фр. Tribunal international pour juger les personnes présumées responsables de violations graves du droit international humanitaire commises sur le territoire de l'ex-Yugoslavie depuis 1991). Као што се види Савет не користи израз „Cour”, већ „Трибунал” очигледно да би се избегла забуна у вези мешања овог органа с већ постојећим Међународним судом (фр. Cour internationale de Justice). Како ми имамо само један израз за „суд” да би се избегла слична забуна користимо у тексту израз „Трибунал”.

садржине може закључити где је Савет нашао основа за овакву одлуку, па тек потом, анализом одредби Повеље, покушати да се констатује могу ли се из тако одабраног правног основа црпи овлашћења Савета у смислу доношења одлуке о којој је овде реч.

У првом, уводном параграфу резолуције 827 (1993) Савет безбедности је *поново потврдио* своју резолуцију 713 (1991) и све *одговарајуће* „накнадно усвојене резолуције”. Подсетимо да је рез. 713 (1991) увојена, уосталом, уз пуну сагласност тадање владе СФРЈ,⁵ 25. септембра 1991. године, прва у серији резолуција које је Савет донео у вези „случаја Југославије”, а истовремено и прва резолуција у којој се Савет безбедности позвао на Главу VII Повеље. Наиме, као што је познато, Савет безбедности усваја разне одлуке с позивом на одговарајуће одредбе Повеље УН, но већина тих одлука имају вредност препорука и нису обавезне за државе. Међутим, уколико се Савет позове на Главу VII, констатујући да одређена ситуација представља „претњу миру, нарушење мира или агресију”, што ће рећи користи терминологију из чл. 39. Повеље, а притом још и користи изразе као „одлучујуће” (фр. *décide*) или, чак, „наређење” (фр. *ordonne*), тада оно што се налаже државама, укључујући и онима које нису чланице УН, има обавезни карактер,⁶ а неизвршење овако конципиране одлуке повлачи, бар начелно, и овлашћење Савета да се против „непослушне” државе евентуално предузму принудне мере не би ли се присилила да ову врсту обавезне одлуке Савета и примени у пракси.⁷ У резолуцији 713 (1991) Савет је, да и на ово подсетимо, у четвртном, уводном параграфу изнео, с једне стране, своју забринутост да би ситуација у Југославији „могла представљати претњу међународном миру и безбедности”, па је, отуда, као меру која је требало да предупреди погоршање ситуације у горњем смислу, с друге стране, параграфом 6. оперативног дела и користећи израз „одлучује” наложио успостављање ембарга на увоз оружја и војне опреме у СФРЈ. У тој првој резолуцији, дакле, Савет није „југословенском случају” – иако је подсетио да је његова примарна одговорност и, тако рећи, *raison d'être*, очување међународног мира и безбедности (пети уводни параграф) – приступио на основу Главе VII, већ је само једну меру на основу те главе предузео (ембарго на оружје) сматрајући да је

⁵ Видети говор тадањег савезног секретара за иностране послове Б. Лончара у Савету безбедности пре усвајања поменуте резолуције у „Међународна политика”, бр. 995-997/1991, стр. 38-39.

⁶ Уколико су у питању само препоруке Савет користи изразе као „позива”, „моли”, „препоручује” или, чак „свечано тражи од држава” (фр. *invite, prie, recommande, demande solennellement aux Etats*), па је, отуда, и коришћена терминологија један од показатеља о каквој је врсти одлуке реч.

⁷ Детаљније о проблему обавезности резолуција Савета видети D. Ruzie, *Organisations internationales et sanctions internationales*, Paris, 1971 или M. Virally, *Organisation mondiale*, Paris, 1972 или коментаре Повеље (чл. 25, 39, 41 и 42) Goodrich, Hambro and Simons, *Charter of the United Nations – Commentary and Documents*, New York, 1969, односно *La Charte des Nations Unie – Commentaire article par article* (sous la direction de J – P. Cot et A. Pellet), Paris, 1985. Напоменимо да се схватања у вези овог проблема заправо не разликују.

то довољно да се спречи даље погоршање ситуације.⁸ И у свим следећим резолуцијама Савет се није увек позивао на Главу VII, већ је то чинио само у неким, а то онда када је решење неког од бројних проблема који су се током кризе појавили ваљало решити путем одлука обавезног карактера. По нашем мишљењу подсећање на резолуцију 713 и остале одговарајуће (дакле не све, већ само оне које су у непосредној вези с предметом рез. 827) резолуције Савета у првом уводном параграфу текста који овде разматрамо има двоструку сврху: најпре, да подсети да се у читав „југословенски случај” Савет безбедности умешао полазећи од своје „примарне одговорности” у вези очувања међународног мира и безбедности, а, потом, да такође подсети да је и у неким ранијим резолуцијама већ разматрао проблем поштовања одредби међународног хуманитарног права, односно обавезе страна у сукобу да те одредбе примењују као и да, у случају њиховог кршења, предстоји међународна одговорност прекршилаца. Те резолуције су, а реч је о резолуцијама 764 (1992), 771 (1992), 780 (1992) и 808 (1993),⁹ заправо ужи контекст (шири је она 713) у коме је Савет безбедности разматрао читав проблем примене хуманитарног права оружаних сукоба и последице његовог кршења и коначно усвојио резолуцију 827. Пре но што наставимо с анализом тог текста, погледајмо шта је Савет закључио и препоручио, односно наложио у поменутиим резолуцијама у вези с тим проблемом.

Резолуцијом 764 (1992)¹⁰ Савет је, не позивајући се изричито на Главу VII, у уводном параграфу 10. само генерално подсетио на међународну обавезу поштовања хуманитарног права и, нарочито, Женевских конвенција из 1949, док је у оперативном пар. 10. ту обавезу прецизирао констатујући да су све стране у сукобу обавезне да те одредбе поштују, те да су лица која нареде њихово кршење или сама изврше тешке повреде тог права, а нарочито Женевских конвенција, појединачно одговорна за таква дела.

Тон резолуције 771 (1992) усвојене месец дана касније¹¹ озбиљнији је и, ако се тако може рећи, строжи. Најпре, читава је резолуција посвећена кршењу хуманитарног права и Савет већ у другом уводном параграфу изражава „озбиљну забринутост” због сталних извештаја који говоре о кршењу хуманитарног права на широкој основи. У оперативном делу Савет је, најпре, поново потврдио обавезност примене овог права и истакао начело индивидуалне одговорности за прекршаје (пар. 1), најоштрије је осудио све повреде (пар. 2), захтевао од страна у сукобу да престану с таквим актима и уздрже се убудуће од њих (пар. 3), позвао све државе и међународне организације да прикупе податке о тим делима и ставе их на располагање Савету (пар. 5), затражио од

⁸ За текст в. *Резолуције Савета...*, стр. 7-9.

⁹ Усвојене *respectively* 13. јула, 13. августа и 6. октобра 1992. и 22. фебруара 1993.

¹⁰ За текст в. *Резолуције Савета...*, стр. 29-31.

¹¹ *Ibid.*, стр. 33-34.

генералног секретара УН да обради информације које се доставе Савету у вези овога и препоручи мере које се могу предузети у вези с тим (пар. 6) и, коначно, позивајући се на Главу VII као правни основ његовог деловања, одлучио да су све стране умешане у сукобе у бившој Југославији, те све војне формације у Босни и Херцеговини дужне да се придржавају одредби ове резолуције, те да ће – у супротном – Савет морати да предузме даље мере сагласно Повељи (пар. 7). Другим речима, за разлику од претходне, ова резолуција садржи правну обавезу спровођења од стране свих којима се непосредно обраћа.

Из следеће резолуције посвећене овом питању, 780 (1992),¹² може се констатовати да одлуке Савета нису уродиле плодом. Наиме, у прва два уводна параграфа подсећа се на две претходне резолуције и захтеве да се с повредама права прекине, те да постоји лична одговорност прекршилаца и обавеза поштовања хуманитарног права, док се у последњем, трећем, наново изражава „озбиљна забринутост” због чињенице да се с прекршајима наставља. Сходно одлуци из рез. 771 (1992) Савет је предузео нове мере за решавање овог питања, па је, оперативним делом ове резолуције (пар. 1–4) наложено Генералном секретару да оформи једну комисију сачињену од независних експерата за хуманитарно право са задатком да проучи и класира информације о повредама које су пристигле Савету, да и сама прибави нове информације у том смислу, те да достави Генералном секретару свој извештај у виду закључака до којих ће својим истраживањима доћи.¹³

Последња резолуција која је претходила оној о формирању Трибунала је рез. 808 (1993). У уводним параграфима Савет је подсетио на кључне одредбе трију претходних резолуција о овом питању да би у седмом уводном параграфу закључио да „ова ситуација”, што ће рећи настављање вршења тешких повреда хуманитарног права на широкој основи, „представља опасност по међународни мир и безбедност”, потом, у следећем параграфу, изразио своју решеност да „стане на пут таквим злочинима и предузме ефикасне мере да се пред лице правде изведу особе које су одговорне за њих” и, коначно, у уводном параграфу девет, изразио своје убеђење да би „у посебним околностима које владају у бившој Југославији” оснивање једног међународног судског тела омогућило не само да се овај циљ оствари, већ и да би „допринело повратку и очувању мира”. Оперативним делом резолуције Савет је, најпре, одлучио да оснује такав суд (пар. 1), а, потом, наложио Генералном секретару да, најкасније у року од 60 дана од усвајања ове резолуције, поднесе Савету одговарајући извештај о „свим аспектима овог питања”, као и предлоге у погледу „брзог и ефикасног спровођења одлуке из пар. 1”, водећи притом рачуна о мишљењима и сугестијама

¹² Ibid., стр. 37–38.

¹³ Комисија је основана 26. октобра 1991, а свој први, претходни извештај (doc. S/25274) поднела је 9. фебруара 1993. који је Генерални секретар доставио Савету безбедности.

држава чланица УН (пар. 2).¹⁴ Тражени извештај (doc. S/25704) Генерални секретар је поднео 3. маја 1993, а у прилогу уз извештај дат је и нацрт Статута будућег Трибунала.¹⁵

Из овог краћег приказа тока читаве акције везане, пре свега, за спречавање тешких повреда међународног хуманитарног права оружаних сукоба у рату (или ратовима) на територији ех-СФРЈ, а која ће коначно довести до установљавања међународног Трибунала, могуће је закључити неколико ствари. Најпре, очигледно је, упркос чињеници што су „тешке повреде” Женевских конвенција, односно ратни злочини,¹⁶ затим повреде закона и обичаја рата, односно злочини против човечности, вршени не само у „босанском”, већ и у „хрватском”, па и „словеначком рату”, са чим је и наша и међународна јавност без сумње била упозната,¹⁷ да се Савет безбедности није олако одлучио да створи Трибунал који ће извршиоцима таквих дела судити. Разлози тог уздржавања су, очигледно, политичке природе. Наиме, упркос обавези уговорних страна Женевских конвенција не само да поштују право оружаних сукоба, већ и да све предузму како би се његово поштовање „обезбедило у свакој прилици”,¹⁸ а не треба заборавити да је број уговорних страна ових Конвенција шири од чланства УН, Савет је очигледно оклевао да се овим питањем позабави, имајући, претпостављамо, пре свега у виду деликатност самог проблема у политичком смислу, али, такође вероватно, рачунајући и на то да ће власти на територији бивше Југославије, дакле најпре СФРЈ, а, потом, СРЈ и нових држава које су се уобличиле на том простору, поступити сагласно својим обавезама из Женевских конвенција (које, уосталом, нико, па и заинтересоване стране, не оспорава), што ће рећи предузети потребно да повреде Конвенције спрече, односно, тамо где их је било, кривце гоне и, извођењем пред националне судове, казне. Пошто се то није догодило, а ти су

¹⁴ За текст в. *Резолуције Савета...*, стр. 49–50.

¹⁵ Извештај садржи следеће одељке: I – Правни основ установљавања Трибунала; II – Надлежност Трибунала; III – Организација Трибунала; IV – Претходни поступак (Тужилаштво); V – Судски поступак; VI – Међународна правна помоћ и сарадња и VII – Опште одредбе. Одељци II – VII су, у ствари коментар Статута.

¹⁶ Појам „тешке повреде” (фр. *infraction grave*) Женевске конвенције о заштити жртава рата (I–IV) од 12. августа 1949. користе као синоним за појам ратног злочина. Детаљно о овом појму, као и разлозима његовог коришћења уместо оног „ратни злочин” који се користи у Статуту Нирнбершког суда и рез. GS 96/I којом су потврђени „нирнбершки принципи”, видети у *Commentaire des Protocoles additionnels (1977) aux Conventions de Genève (1949)*, éd. Comité international de la Croix-Rouge, Genève, 1986, pp. 997–1011.

¹⁷ Наша штампа (она у СФРЈ, али и СРЈ) извештавала је јавност о тим повредама (случај Ловас, на пример, или погубљење ратних заробљеника на мосту у Карловцу), а да је и међународна јавност са свим тим била упозната пример је, између осталог, и недавно изашла књига Michèle Mercier, *Crimes sans châtement – l’action humanitaire en ex-Yougoslavie*, Bruxelles – Paris, 1994.

¹⁸ За обавезе уговорних страна Женевских конвенција на основу заједничког чл. 1 видети наш чланак *Le „Conflit yougoslave” et le problème de la responsabilité des Etats-parties aux Conventions humanitaire quant à la mise en oeuvre*, „Југословенска ревија за међународно право”, бр. 2–3/1992, стр. 222–235.

злочини, посебно у рату у БиХ, почели попримати све веће размере, тако да се с основом могло посумњати да су у питању не „ексцеси“ већ, напротив, политика сукобљених страна, Савет је, као што смо видели, јула 1992. донео прву резолуцију о том проблему. У њој се, као и у потоњим, све до фебруара 1993, заправо „моле“, ако се тако може рећи, стране у сукобу да се с тим прекршајима престане, односно да се предузму одговарајуће мере не би ли се таква пракса окончала. Како су се, међутим, ове наде изјаловиле, Савет безбедности је почео да скреће пажњу на чињеницу да, по његовој оцени, вршење ових злочина „представља опасност по међународни мир и безбедност“, те да ће – имајући у виду своје одговорности за очување овог општег добра међународне заједнице и делујући у општем интересу – бити принуђен да предузме мере које му по Повељи стоје на располагању, не би ли се та врста угрожавања међународног мира и безбедности отклонила. Да ли је Савет, према Повељи, имао право да тако поступи видећемо нешто касније, но остаје чињеница, прво, да одлука није донета олако или на брзину, као и, друго, да ниједна држава (изузев СРЈ) није ни пре усвајања резолуције 827 (1993), а ни после, изразила озбиљну сумњу или, чак, протестовала против стављања у контекст Главе VII. Ова без икакве сумње једнодушност међународне заједнице у погледу исправне примене Повеље и својих овлашћења од стране Савета безбедности, не може се, сматрамо, олако одбацити, јер је она у извесном смислу одраз правног убеђења (*opinio iuris*) ако не свих, а оно, свакако, огромне већине чланица међународне заједнице да у Повељи и овлашћењима Савета безбедности на основу ње има правног основа за овакву одлуку.¹⁹

Резолуцијом 827 (1993) Савет безбедности је, најпре, у увидним параграфима потврдио све своје раније оцене читавог питања, да би – позвавши се изричито на Главу VII – прво, одобрио, што ће рећи прихватио извештај Генералног секретара (пр. 1 оперативног дела), потом основао Трибунал и прихватио предложени Статут (пар. 2) и, коначно, наложио свим државама да сарађују с Трибуналом у складу с овом резолуцијом и Статутом (пар. 4).²⁰

Долазимо тако до кључног питања о коме овде расправљамо: Да ли Повеља УН овлашћује Савет безбедности да овако поступи?

Да би се на ово питање одговорило потребно је, разуме се, проучити и протумачити (што је, уосталом, давно учињено) одговарајуће одредбе Повеље, односно чл. 39. и 41, као и чл. 25. у првом реду. Није, међутим, на одмет поново подсетити (кажемо поново, јер је и о томе пуно писано и у свету и код нас) шта Повеља УН представља данас

¹⁹ У свом Извештају Савету (*Introduction, C*, pars. 13 et 14) Генерални секретар наводи које су се све државе (њих 33, укључујући и свих пет сталних чланова Савета) одазвале позиву Савета да упуте своје предлоге и сугестије у вези с оснивањем Трибунала, као и списак међународних невладиних организација које су тако поступиле.

²⁰ За текст види *Резолуције Савета...*, стр. 64–66.

гледано из угла међународног права и шта је њено усвајање значило за измену концепта и преусмеравања развоја тог права.

Најпре, нема сумње, а то је утолико извесније кад се ретроспективно погледају преображаји – на линији Повеље – међународног права током последњих пола века, да Повеља представља суштински, чак револуционарни рез у корпусу тог скупа правила. Та се „револуционарност” огледа пре свега у суштинским разликама између тзв. „класичног” и савременог међународног права које, без Повеље, као његовог основа, не би никако било могуће. Наиме, традиционално међународно право које се постепено развијало од половине XVII века до 1945. године уобличавано је за потребе једне неорганизоване међународне заједнице, његов основни циљ и сврха били су заштита индивидуалног интереса државе, као јединке, па је, отуда, и почивало на два угаона камена – скоро апсолутна сувереност државе и њено право да прибегне употреби силе свакад када сама оцени да су њени интереси доведени у питање. Напротив, савремено међународно право има као свој основни циљ заштиту општег интереса међународне заједнице, а то су међународни мир и безбедност, као опште добро човечанства, док је заштита индивидуалног интереса држава, чланица међународног друштва, у другом плану – том се интересу може удовољити тек пошто је онај први, основни интерес задовољен. Отуда и основи на којима почива данашње међународно право представљају, с једне стране, апсолутна забрана претње или употребе силе (уз два позната и управо Повељом предвиђена изузетка – право на индивидуалну самоодбрану у циљу одбијања започетог оружаног напада и право УН, односно Савета безбедности, да прибегне сили у општем интересу) и, с друге, све релативнија сувереност држава која се, развојем међународног права од 1945. наомамо, све више, попут „шагринске коже”, сужавала, односно релативизовала. Основ таквог развоја садржан је, као што је речено, у Повељи. Она, наиме, својим чл. 2, тач. 4 (члан 2 садржи начела на којима почива Организација Уједињених нација, која ће, поменимо узгред, захваљујући њиховој кодификацији постати 1970. и основна правила савременог међународног права)²¹ уводи апсолутну забрану употребе или претње силом, али и Главом VII даје (из угла „класичног” међународног права гледано) управо чудовишна овлашћења Савету безбедности. Светска организација чији је она статут је универзалне природе и њена вокација је да од неорганизоване, преобрази међународну заједницу у једно организовано друштво које ће живети према некаквим правним правилима, обезбедити, сагласно Глави VI, могућност државама да своје спорове решавају мирним путем, али и омогућити да се кршиоцима правног поретка стане на пут кроз централизовану и организовану, колективну употребу силе. Коначно, баш зато што је сврха организовања међународног друштва за-

²¹ Декларација о принципима међународног права о пријатељским односима и сарадњи држава у складу с Повељом УН, усвојена резолуцијом Генералне скупштине УН 2625/XXV 24. октобра 1970.

штита општег интереса свију, Повеља, бар кад је реч о дужности свих држава да се придржавају забране употребе силе, обавезује и државе-чланице, дакле оне које тај међународни уговор нису ратификовале, те су и оне дужне да спорове решавају мирољубивим средствима, ризикујући, у противном, да колективна сила, по одлуци Савета безбедности, буде против њих употребљена. Још једна, дакле, ствар савршено незамислива у класичном међународном праву да држава, која није драговољно пристала да се обавезе неким међународним споразумом, ипак на основу њега има одређене обавезе.

У складу с овом концепцијом, а наине да се по сваку цену заштите међународни мир и безбедност, Савет безбедности је и добио поменута „чудовишна“ овлашћења Главом VII и када се она тумачи, ваља увек имати у виду изнети основни концепт.

Члан 39. Повеље, којим почиње Глава VII, овлашћује Савет безбедности да констатује постојање претње миру, нарушења мира или агресије и препоручи или одлучи које ће мере бити предузете, сагласно чл. 41. (мере принуде које немају војни карактер) или 42. (мере оружане силе) како би се одржали или поново успоставили међународни мир и безбедност.

Најпре, питање квалификације дате ситуације. Сам члан 39. је, може се рећи, врло лаконски срочен: ни у тој одредби, нити другде у Повељи, нема дефиниције „претње миру“, „нарушења мира“ или „агресије“.²² На Савету је, дакле, да сам одреди да ли се одређено конкретно стање може уподобити некој од ове три хипотезе, а сагласно слову и духу Повеље Савет има искључиви монопол те квалификације.²³ Не треба заборавити да је Повеља колико правни, толико и политички документ и ова одредба, која је за сваког правника тешко разумљива, па и прихватљива, је заиста еминентно политичке садржине и домашаја. Наине, ако је релативно лако утврдити шта је „агресија“, а данас постоји и правна дефиниција као што смо назначили, доћи до неке правне дефиниције других двају појмова је практично немогуће. Творци Повеље, поучени негативним искуствима с обзиром на стање уочи Другог светског рата, када су се агресорске силе очигледно припремале за агресију наоружавањем, агресивном спољном политиком, претњама и притисцима на суседне, слабије земље (аншлус Аустрије, Судетска криза и комадање Чехословачке и сл.), а међународно право није допуштало да се против њих било шта учини све док нису отпочеле рат, намерно су и потпуно свесно одлучили да, овом одредбом, омогуће надлежном органу УН да на основу датих му правних овлашћења чланом 39. делује превентивно и сузбије не само започет оружани напад (дакле агресију) већ и припреме за тако што. Дакле,

²² Генерална скупштина УН је утврдила „дефиницију агресије“ резолуцијом 3314/XXIX 1974. године.

²³ Резолуцијом „Уједињени за мир“ 377/V и Генерална скупштина је добила таква овлашћења, уколико је Савет безбедности блокиран тзв. „ветом“.

правило уствари поверава Савету безбедности заиста дискреционо овлашћење да, узимајући у обзир конкретну ситуацију и све елементе у вези ње, по својој савести, слично судији када, уз остало, пресуђује и на основу „слободног судијског уверења”,²⁴ одлучи како и којим начинима и средствима која му Повеља ставља на располагање ваља решити неку ситуацију опасну по међународни мир и безбедност. Ако се све ово не зна, правнику је нејасно како је могуће констатовати неко стање, а да оно није, претходно, тачно утврђено и дефинисано правом. Но то је правило и око његовог тумачења ни у научци (око овога се сви коментатори Повеље слажу), али ни у пракси држава нема спора.²⁵ Разуме се, да је ово правило далеко од савршенства, да је, овако флуидно формулисано, подобно и злоупотреби, али је то позитивно међународно право с којим су се државе сагласиле ратификујући Повељу. Једина брана злоупотреби је неопходност да се већина у Савету сагласи с предложеном квалификацијом и оценом ситуације, с тим да у ту већину буду укључени и стални чланови. Другим речима, ако једна од великих сила – реч је о чувеном „вету” – гласа против, одлука се не може донети.

Друго питање је поступак квалификовања. Логично би било очекивати да Савет пошто је утврдио да је реч о некој од ситуација из члана 39. у тексту односне резолуције и прецизира која је од трију хипотеза у питању и да се експлицитно позове на члан 39. У изузетно прагматичној пракси Савета то је, у ствари, прилично редак случај, а разлоге ваља тражити у различитом виђењу конкретног случаја од стране чланова Савета, па, отуда, и у потреби да се нађе компромисна формула око које ће се постићи сагласност. Из тих разлога, скоро да је правило да Савет једноставно констатује да одређена ситуација „представља опасност по међународни мир и безбедност” и да, изричито једино подвлачећи да „делује у складу с Главом VII Повеље”, утврди мере које ваља предузети да се та опасна ситуација отклони, с тим што је, као што смо раније поменули, дужан да користи изразе „одлучује”, „налаже” или, чак, „наређује”, како би примена поменутих мера била обавезна за државе.²⁶

²⁴ Треба подвући да Савет не делује у улози „судије”, односно није његов задатак да решава о суштини, меритуму неког спора. Он је овлашћен Главом VII само да спречи употребу силе и заштити мир, а ко је у самој спорној ситуацији у праву, то стране у спору треба да реше начинима предвиђеним у Глави VI, укључујући и евентуално арбитражу, судски поступак и слично.

²⁵ Заинтересоване државе, тј. оне погођене мерама Савета не доводе у питање његову надлежност, нити му оспоравају овлашћења, већ побијају чињенице, сматрајући да их је Савет погрешно утврдио.

²⁶ Као пример коришћења ове формуле могу се навести резолуције 253 (1968) 277 (1970) или 314 (1972) у вези ситуације у Јужној Родезији. Слична, иако, рекли бисмо, још блажа формулација коришћена је и у 757 (1992) којом је, у уводном пар. 15, Савет констатовоао „да ситуација у БиХ и другим деловима бивше СФРЈ представља опасност за међународни мир и безбедност”, да би потом, подвлачећи да делује сагласно Глави VII, прописао санкције против СРЈ – текст у *Резолуције Савета...*, стр. 20–25.

Подсетимо, поред овога што је већ речено, да Савет не делује само у име већине или свих 15 држава-чланица које улазе у његов састав, већ, природно, у име Организације, односно држава-чланица као колективитета. То је експлицитно утврђено чланом 24, ст. 1. у коме се каже да, како би се обезбедила брза и ефикасна акција УН државе-чланице поверавају основну одговорност у погледу одржавања међународног мира и безбедности Савету безбедности и прихватају да Савет, вршећи ове одговорности, делује у њихово име. Отуда члан 25. садржи обавезу држава-чланица да прихвате и примене одлуке које Савет доноси са гласно Повељи. Коначно, подвучимо и то да против одлуке Савета нема ни праве жалбе, ревизије или, уопште, било каквог правног лека. Она је коначна и крајње обавезна будући да државе, које се о њу оглуше, могу и саме доћи под удар принудних мера. Колико је нама познато Савет се тим средствима до сада није користио, упркос чињеници што, посебно у доба „хладног рата“, државе његове одлуке нису доследно спроводиле, односно изигравале су њихово поштовање и примену, али, бар у начелу, и таква могућност постоји.

Коначно, последње питање на које ваља одговорити је оно које се односи на мере које Савет може предузети да би заштитио или поновно успоставио међународни мир и безбедност. Као што је познато оне могу бити оружаног карактера (о њима говори чл. 42. Повеље који нас овде не занима) и оне које, како Повеља каже, „не повлаче примену оружане силе“, а које су утврђене чланом 41. У овој одредби примерице су набројане могуће мере те врсте, а то су потпун или делимичан прекид економских односа и саобраћајних веза сваке врсте, као и прекид дипломатских односа. Међутим, из формулације друге реченице овог члана која почиње речима „Оне (те мере) могу обухватити...“ јасно показује да аутори Повеље нису желели да самом одредбом ограниче поменути мере само на оне набројане, већ су оне наведене као пример, с тим да Савет безбедности може предузети и неке друге, под условом да су по међународном праву допуштене.²⁷ На Савету је, дакле, да одлучи које мере сматра најадекватнијим и прилагођеним ситуацији, па је тако он и поступао рецимо у случају економских и других санкција против Јужне Африке, односно Ирака, као и кад је реч о санкцијама против СРЈ (рез. 757/1992) где је био одређен и прекид научне, културне и спортске сарадње. И ту, дакле, Савет има пуну слободу избора по његовом мишљењу најприлагођенијих мера подобних да се оствари циљ који се жели постићи.

Ако у светлости овако изнетих овлашћења Савета размотримо рез. 827 (1992) тада је тешко утврдити у чему би се састојала „нелегитимност“ његове акције или, чак, прекршај Повеље, односно злоупотреба

²⁷ До те се констатације долази и на основу припремних радова и расправа на Оснивачкој конференцији УН у Сан Франциску – в. UNCIO (United Nations Conference on International Organization), vol. XIX, p. 79.

овлашћења која по Повељи има. Напротив, закључак би био да је Савет поступио сагласно Повељи, али и у складу с међународним правом.

Шта све, по нашем мишљењу, наводи на овакав закључак?

Најпре, Савет безбедности је несумњиво овлашћен да по свом дискреционом праву процени да ли је одређена ситуација, односно деловање у оквирима те ситуације, нешто што представља „претњу миру” или опасност по међународни мир и безбедност. Он је то, видели смо, у неколико резолуција које су претходиле рез. 827 констатовао, констатовавши, такође, да је једна од могућих мера да се с таквом праксом оконча и установљавање суда који ће судити особама које су на широкој основи кршиле међународно хуманитарно право, с тим што ће деловање суда представљати уједно и меру подобну да допринесе поновном успостављању међународног мира и безбедности на просторима ех-СФРЈ. Може се, разуме се, поставити питање да ли, стварно, вршење тешких злочина у оружаном сукобу у некој земљи, па и у међународном сукобу, представља „претњу миру”, односно да ће акција којом ће се таква акција злочиначког карактера сузбити судским путем допринети „јачању међународног мира и безбедности”? Најпростији одговор би био да је на Савету да то цени, јер су му таква овлашћења. Но, постоји и други одговор, а тај би био по нашем мишљењу позитиван. Наиме, сигурно је да су особе које су се упустиле у тешке повреде Женевских конвенција и хуманитарног права у целини живе у убеђењу да је таква пракса нешто допуштено, односно да је у рату сваки поступак допуштен ако води остваривању одређеног политичког (или ратног, свеједно) циља, те да се сме и међународно право кршити некажњено. Стварање и деловање суда који ће их казнити за злочине има изгледа да потенцијалне починитеље у овом, али и другим евентуалним сукобима, одврати од такве праксе, обесхрабри уопште у погледу вођења ратова, те већ самим тим допринесе „поновном успостављању, односно јачању међународног мира и безбедности”. Ово је, дакако, спекулативни начин мишљења, али није нелогичан и вероватно је да се Савет сличним размишљањима руководи када је закључио да би стварање суда, у контексту Главе VII, допринело јачању међународног мира и безбедности на просторима бивше СФРЈ, али и шире. Осим тога, ваља подсетити да ово није први случај да Савет безбедности предузима принудне мере против неке земље због неке ситуације која, на први поглед, тешко да може заиста да доведе у питање међународни мир и безбедност. Наиме, 4. новембра 1977. Савет безбедности је усвојио рез. 418 (1977) којом је против Јужне Африке увео санкције у смислу чл. 41. тако што је, пошто је „најоштрије осудио владу Јужне Африке због њене политике репресије, њеног арогантног истрајавања на политици *apartheid* и њених напада на суседне земље”²⁸ закључио да су „полити-

²⁸ Ваља подсетити да се радило о повременим упадима јужноафричких трупа у тзв. „Земље прве линије” (Ангола, Лесото и др.) који су имали за циљ уништавање база јужноафричких герилаца у тим државама. То, дакле, није био главни мотив принудних мера, већ *apartheid* и кршење људских права.

ка и поступци владе Јужне Африке бременити опасношћу по међународни мир и безбедност". Да унутрашња репресија односно *apartheid* могу угрозити међународни мир и безбедност није, заиста, лако поверовати, али је Савет то тако проценио и нико се у међународној заједници тој оцени није супротстављао. Сигурно је да тешки злочини над појединцем логично више угрожавају светски мир, од политике расне дискриминације.

Потом, Савет безбедности је у више наврата доносио одлуке, сагласно Глави VII, којима је стварао субсидијарне органе сагласно овлашћењима из чл. 29. Повеље. Пример ове праксе је резолуција 687 (1991) и потоње резолуције које се односе на ситуацију у вези агресије Ирака на Кувајт. Он је, дакле, овлашћен да ствара такве органе, па и судске, под условом да они делују објективно и непристрасно, за шта у конкретном случају Статут Трибунала пружа довољне гаранције.

Коначно, истиче се и аргумент законитости, односно, по мишљењу професора Милојевића, Савет не би био овлашћен да ствара судске органе који се према међународном праву могу стварати само уговорним путем, па би ова акција Савета била у супротности с начелом законитости, односно принципом *nullum forum sine lege*.²⁹ По нашем мишљењу овај аргумент не стоји, а о сличном питању расправљало се још пре пола века пред Нирнбершким судом. Наиме, с позивом на сувереност држава и начело *nullum crimen, nulla poena sine lege* одбрана је, приступајући крајње позитивистички међународном праву, покушала пред Нирнбершким судом да оспори правну основаност Статута Суда и његову надлежност.³⁰ У диспозитиву пресуде Суд је одбацио овај захтев и указао на низ елемената позитивног права који, гледани као целина, чине правно основаним и једно и друго. Да би у потпуности одбацио приговор да се кривцима суди *ex post facto*, као и онај други одбране да ће светско јавно мњење бити повређено чињеницом што се одступа од извесних општеприхваћених и формалноправно утврђених начела, Суд се позвао и на начело правичности тврдећи, без сумње с правом, да би јавно мњење и савест човечанства још много више били повређени ако би кривци, који су годинама деловали потпуно свесни да крше међународно право, из формалних разлога прошли некажњени.³¹ Ово схватање нашло је своје место и у теорији права у модерној критици доследног и претераног правног позитивизма. Критикујући правни позитивизам који пориче постојање права које не би било израз суверенове воље, Хаим Перелман управо наводи горњи пример. Наиме, управо су нацистички злочини добар пример неодрживости правног позитивизма. Реакција цивилизованог света на нацистичке злочине довела је до тога да Нирнбершки суд приступи

²⁹ М. Милојевић, *Op.cit.* – III. Начело законитости, 155–156.

³⁰ *Requête collective présentée par la Défense le 14 novembre 1945, y Procès des grands criminels de guerre devant le Tribunal militaire international, Nuremberg, 14 novembre 1945 – 1er octobre 1946, Nuremberg, 1947, Tome I, p. 178 et passim.*

³¹ *Jugement – Le Statut devant le droit, Procès...*, Tome I, p. 231.

правилу *nullum crimen sine lege* на непозитивистички начин, тумачећи га не према неком систему позитивног права, већ према савести свих цивилизованих људи. Убеђење да је немогуће оставити некажњеним страшне злочине који су измицали позитивном праву, превагнуло је над позитивистичким схватањем основа права.³²

Постоји још један основ, који се често заборавља, а и Савет безбедности га у својим резолуцијама не истиче, који, правно, не само овлашћује, већ, сматрамо, и обавезује УН да делују у правцу обезбеђивања поштовања и примене у пракси међународног хуманитарног права оружаних сукоба. Наиме, чл. 89. Допунског протокола I (1977) уз Женевске конвенције из 1949, утврђује обавезу уговорних страна Конвенција и протокола да у случају тешких повреда делују, како индивидуално, тако и заједнички, сарађујући с Организацијом Уједињених нација и сагласно Повељи УН. То „деловање“ је, у ствари, предузимање акције у оквиру УН са циљем да се с тешким повредама прекине.³³ Творци Протокола су се, формулишући ову одредбу, непосредно инспирисали чланом 56. Повеље који се односи на сарадњу чланица УН у циљу обезбеђивања универзалног и стварног поштовања права човека и основних слобода. Деловање у прилог заштите појединца и његових права, укључујући и у време оружаних сукоба, један је од циљева УН, утврђен, уосталом, преамбулом Повеље и чл. 1. Ту бригу о заштити права човека у оружаној сукобу УН су испољиле у два вида, нарочито у периоду 1968–77, и то, с једне стране, учешћем у процесу реафирмације и развоја међународног хуманитарног права и бројним резолуцијама и извештајима којима се захтева примена хуманитарног права, односно процењује степен његове примене и поштовања у пракси.³⁴ Према коментару Међународног комитета Црвеног крста ова акција сарадње с УН, а не треба заборавити да су уговорне стране женевских конвенција и чланице УН заправо исте државе, појединачно обавезане да учине све што је у њиховој моћи да се хуманитарно право поштује, може ићи од апела да се то право поштује до принудних мера које то поштовање треба да обезбеде. Видимо да је у „југословенском случају“ Савет безбедности, у име држава-чланица, учинио и једно и друго. Какав ће бити крајњи резултат тог напора, тек ће се видети, али нема сумње да се Савет безбедности није огрешио стварањем Трибунала о међународно право, нити га је прекршио. Напротив. По нашем схватању поступио је не само сагласно Повељи и међународном праву, већ, штавише, и у складу с захтевима правичности и заштите међународног јавног поретка.

³² Наведено према Ј. Хасанбеговић, *Перелманова правна логика као нова реторика*, Београд, 1988, стр. 22–23.

³³ Види тумачење ове одредбе у *Commentaire des Protocoles additionnels* (1977)..., pp. 1055–1059.

³⁴ У *Commentaire des Protocoles additionnels* 1977... наводи се листа (pp.1595–1598) од чак, 57 резолуција и извештаја генералног секретара УН којим се позива на поштовање хуманитарног права, односно дају подаци о стању тог поштовања у оружаним сукобима.

Др Владан А. Василијевић
научни саветник, Београд

МЕЂУНАРОДНИ КРИВИЧНИ ТРИБУНАЛ ЗА НЕКАДАШЊУ ЈУГОСЛАВИЈУ: ПРОБЛЕМИ ОКО САРАДЊЕ ДРЖАВА*

1. Оружани сукоби на територији некадашње Југославије обновили су многа отворена питања у вези са међународним кривичним правом и међународним кривичним правосуђем. Поступак за усвајање *Међународног кодекса злочина против мира и безбедности човечанства* и оснивање сталног међународног кривичног суда, који је текао веома тромо и са великим прекидима од 1947. године,¹ постао је доказ у коликој мери је сама светска заједница доприносила неуспешности механизма заштите мира и безбедности у свету, сагласно основним поставкама *Повеље УН*² Збивања у Хрватској и Босни и Херцеговини 1991. и после 1992. године пропраћена су тешким повредама међународног хуманитарног права и озбиљним прекорачењима закона и обичаја рата не само у облицима и на начин који су већ одређени као злочини у међународном праву, у смислу формулација *Нирнбершких начела*, већ и знатно шире, мада не и изван оквира међународних правних правила. Истовремено, показало се да су првобитна настојања да се и казном интервенцијом спрече и сузбију покушаји нарушавања мира и

* Рад примљен: 16. X 1994.

¹ Започет је резолуцијом Генералне скупштине УН бр. 177 (II) од 21. новембра 1947. године (UN Doc. A/CN. 4/25, 26 avril 1950).

² Р. Петковић: „Безбедност у политичком и правном поретку Уједињених нација”, *Југословенска ревија за међународно право*, бр. 1–2/1985, стр. 5–26; С. Котевски: „Уједињене нације у петој деценији – за ефикасније деловање у одбрани мира”, *Југословенска ревија за међународно право*, бр. 1–2/1985, стр. 27–52; Б. Б. Гали: „О улози међународног права у савременом свету”, *Југословенска ревија за међународно право*, бр. 3/1993, стр. 231–235.

безбедности у свету, и уопште нарушавања права човека,³ била боље осмишљена⁴ него што се може рећи за касније пројекте на којима се и данас ради у Комисији за међународно право УН.⁵

Наиме, стиче се утисак да су први документи били потпунији и прецизнији и да су одражавали реалне потребе за заштитом капиталних вредности светске заједнице. Десет група кривичних дела, како су тада одређене, покривало је, пре свега, најтеже међународне злочине *stricto sensu* који би се, по преовлађујућем мишљењу стручњака, налазили у надлежности међународног кривичног правосуђа.⁶ Реч је о: (1) коришћењу оружаних снага противно међународном праву, посебно започињању нападачког рата; (2) инвазији на територију друге државе од стране оружаних банди; (3) подржавању грађанског рата у другој држави одговарајућим средствима; (4) терористичким активностима организованим ради извођења у другој држави; (5) производњи, трговини и поседовању оружја чија је употреба забрањена међународним правом; (6) анексији територија уз повреду међународног права; (7) потпуном или делимичном уништавању националних, ентитичких, ратних или верских група.⁷

Истовремено су на искуствима *ad hoc* судова који су судили ратним злочинцима у Нирнбергу и Токију, затим на основу постојећих пројеката припреманих између два светска рата⁸ и уз неопходна усаглашавања са стањем односа унутар светске заједнице израђена два нацрта статута сталног међународног кривичног суда.⁹ Тачније речено, већ тада је настао систем међународног материјалног и процесног права који је могао да представља остварење највећег дела намера са којима је покренута иницијатива од стране САД, а на предлог америчког судије у Нирнбергу, *F. Biddle-a*. Недостајала му је само обавезна надлежност међународног суда да би се избегли евентуални покушаји прикривања почињених злочина од стране појединих држава, чији су их грађани вршили. Неуспео покушај да се после атентата у Марсељу 1934. године и кривичног поступка вођеног пред француским судом, са доста неодлучности и грубих пропуста, оснује посебан међународни суд у чијој

³ Злочини против човечности су у основи огрешења о неутуђива права човека (М. Марковић: „Међународна кривична дела и установа застарелости”, *Југословенска ревија за међународно право*, бр. 3/1965, стр. 356–357).

⁴ *Projet de Code des crimes contre la paix et la securité de l'humanité*, Rapport de J. Spiropoulos, UN Dos. A/CN. 4/25, 25 avril 1950.

⁵ UN, AG, Supplément No. 10/A/42/10, New York 1987; UN, AG, Supplément No. 10/A/46/10, New York 1991; UN, *Report of the Committee on International Criminal Jurisdiction*, GA, Supplement No. 11/A/2136; UN, *Rapport du Comité de 1953 pour une juridiction criminelle internationale*, AG, Supplément No. 12/A/2645.

⁶ Les crimes internationaux et le droit pénal interne, Actes du Colloque préparatoire tenu à Hammamet (Tunisie), *Revue internationale de droit pénal*, pp. 584–586.

⁷ UN Doc. A/CN. 4/25, 26 avril 1950, pp. 25–31.

⁸ V. Pella: „*La guerre-crime et les criminels de guerre*”, Neuchatel 1964, pp. 15–23.

⁹ Женевски нацрт из 1951. и Њујоршки из 1953. године.

би надлежности било суђење за злочин тероризма (1937. године)¹⁰ управо је најозбиљније опомињао да уговорно преношење надлежности са националних судова на међународни суд не пружа довољне гаранције да ће међународна казнена интервенција уследити у свим случајевима када би она била најефикаснија са становишта превенције и репресије злочина. С друге стране, није заборављено од коликог је значаја и свестрана сарадња држава са међународним судом за његов успешан рад. Пример Холандије, која је 1919. године одбила да изручи савезницима кајзера *Виљема II* и тако осујетила извршење одредаба члана 227. *Версајског мировног уговора*, није заборављен.

2. Ширење оружаних сукоба на простору некадашње Југославије, с обзиром на начин како се то догађало и на понашање зараћених страна, упорно је вођено у једном правцу: грубо су кршена правила и обичаји ратног права и међународног хуманитарног права. Меморандуми о сагласности потписани под покровитељством Међународног комитета Црвеног крста новембра 1991. године (за Хрватску) и маја 1992. године (за Босну и Херцеговину)¹¹ и њихово непоштовање најпре су повратили нешто мало вере у стишавање бар злочина, а онда су дошле сумње у сталном нарастању и коначно уверење да се збива нешто што би тешко могло да се пореди са злоупотребама у ратовима вођеним на другим странама после Другог светског рата. Треба се подсетити: меморандумима је прихваћена примена готово свих најзначајнијих одредаба *Женевских конвенција*, чиме су разрешене све недоумице око правне природе сукоба на југословенском тлу и у вези с тим примењивости међународног хуманитарног права.¹² Оно је морало да буде доследно примењено, у Босни и Херцеговини нарочито, јер се ту и мења основна садржина сукоба посматрано са правног становишта.¹³

¹⁰ Конвенција о оснивању Међународног кривичног суда отворена је за потписивање 16. новембра 1937. године у Женеви („*Historique du probleme de la jurisdiction criminelle internationale*”, New York, 1949, pp. 94–104).

¹¹ Југословенска ревија за међународно право, бр. 3/1991, стр. 371–379. – Б. Јаковљевић: „The Agreement of May 22, 1992, of the Implementation International Humanitarian Law in the Armed Conflict in Bosnia-Herzegovina”, *Југословенска ревија за међународно право*, бр. 2–3/1992, стр. 212–221.

¹² И поред тога поједини стручњаци покушавају да порекну могућност и правну заснованост примене међународног хуманитарног права у сукобима у Југославији, заступајући без ваљаних, правно образложених доказа став да поједине кажњиве радње из Статута Међународног *ad hoc* Трибунала за некадашњу Југославију не улазе у повреду предвиђене *Женевским конвенцијама* (силовање, етничко чишћење и сл.). На овај начин се веома важна питања, иначе у великој мери разјашњена и у *Женевским конвенцијама* и *Хашком правилнику* и у националном законодавству: формулација злочина против цивилног становништва из члана 142 КЗ СРЈ (М. Милојевић: „Неки правни проблеми међународног кривичног судства”, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 1–2/1994, стр. 148–160).

¹³ Б. Јаковљевић: „International Tribunal for Violations of International Humanitarian Law in Former Yugoslavia: Applicable Law”, *Југословенска ревија за међународно право*, бр. 1–2/1993, стр. 94–97.

То је био довољан разлог да Савет безбедности, укључујући се активније у тражење решења југословенске кризе, већ у својој резолуцији бр. 713 (1991) покрене питања изгинућа и разарања, угрожавања мира и безбедности у свету, да се заложи за мировне иницијативе и да, позивом на Главу VII *Повеље УН*, затражи прекид у снабдевању ратним материјалом зараћених страна. То ће бити и полазиште у повезаном процесу дужевременог означавања злочина као чиниоца безбедности и угрожавања мира, који ће свој потпунији израз имати, пре доношења резолуција бр. 870 (1992), 808 (1993) и 827 (1993) у резолуцији бр. 771 (1992), а делимично и 776 (1993).¹⁴

Очигледно је да је покретање механизма и Главе VII *Повеље УН* према Србији и Црној Гори резолуцијом бр. 757 (1992) ишло упоредо са употпуњавањем тих механизма кривичним прогоном, опет у функцији постизања циљева из *Повеље*: успостављање нарушеног мира и безбедности чему је превасходно доприносило и учестало тешко огрешење о међународно хуманитарно право. Ово се мора имати посебно у виду, јер су управо те околности пресудно утицале на оснивање Међународног *ad hoc* кривичног трибунала за некадашњу Југославију и утврђивање општих и осталих правила за његову интервенцију.

Тежиште се налазило на правним питањима, у смислу поступања по изричитим захтевима садржаним у *Повељи УН*. Политички елемент је у суштини споредан и заступљен утолико уколико одлуке и Савета безбедности и Генералне скупштине садрже својства политичких докумената по природи ствари. Зато је некорисно и опасно мењати овакав ред ствари, што се иначе по правилу чини и у теорији и у пракси да би се дао научни и стручни кредибилитет тешко прихватљивој дневној политици. Тако, на пример, ничему не води тврђење које има за основ ситуацију из 1945. године када је потписан *Лондонски споразум*, заједно са Статутом међународног војног трибунала за суђење главним ратним злочинцима Европске осовине: „Савет безбедности се појављује у улози победничке стране која креира ново међународно право којим се флагрантно крши постојеће међународно право. Јасно је, а то ћемо касније образложити на основу анализе одредаба о надлежности из Статута новоформираног Међународног трибунала да је избегнуто национално правосуђе, односно да се формално признаје, а стварно заобилази на начин што је формиран *ad hoc*, а не стални суд који би судио за све злочине после II светског рата због незастаривости таквих деликата”.¹⁵

Деградирајуће је за науку и за озбиљну праксу да се правна питања преносе на неправно подручје и тамо проналазе објашњења за њих.

¹⁴ Резолуције Савета безбедности УН о кризи у бившој Југославији и други документи, Београд 1994, стр. 7–8, 33–34, 35.

¹⁵ М. Кокољ: „Комплексност института јурисдикције у предметима из области међународног кривичног права”, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду*, бр. 1/1994, стр. 257–258.

Грешке које тако настају веома су тешке, а последице готово неотклониве. Однос Савета безбедности према националним властима и правосуђу био је све време усаглашен са одредбама члана 146. и 147. *IV женеvске конвенције*. Обавезана је страна уговорница „да ће предузети сваку законодавну меру потребну ради прописивања одговарајућих кривичних санкција против лица која су извршила, или која су издала наређење да се изврши која од тешких повреда ове конвенције...” Даље следи да је свака страна дужна да проналази починиоце тешких повреда и да их изведе пред своје правосуђе, без обзира на држављанство. Истовремено је могуће да та лица буду предата и некој другој држави, заинтересованој за прогон.

Не поштујући наведене обавезе национална превосуђа свих страна у оружаном сукобима су губила поверење међународне заједнице.¹⁶ Нису им била довољна ни упозорења са Лондонске конференције,¹⁷ нити су се освртала на смисао ширих научних и стручних делатности усмерених управо на буђење савести и поштовање постулата правде и правичности.¹⁸ Самим тим дошло се у ситуацију да су национални судови својим поступцима себе развластили и додатно учврстили међународну заједницу у уверењу да се ван националних оквира мора интервенисати да би се успешно отклонила кључна жаришта кризе која су угрожавала мир и безбедност у свету.

И поред тога *Статутом Међународног ad hoc трибунала за некадашњу Југославију* установљена је равноправност националних судова и Међународног трибунала (члан 9 *Статуа*). Давање првенства Трибуналу у случајевима сукоба надлежности (члан 9 *Статуа*) такође има свој пуни смисао и оправдање. Исти је случај и са решењима која се односе на начело *ne bis in idem* (члан 10 *Статуа*). Пропуштањем да се изврше основне обавезе око гоњења за тешке повреде међународног хуманитарног права, како налажу *Женеvске конвенције*, са југословенске стране је одбијена и иницијатива да се покрене механизам из члана 90. *Протокола I*, чиме би се сасвим извесно у раној фази сукоба многе ствари разјасниле и утврдило стварно стање у вези са почињеним злочинима. Постављало се и питање самосталности националних судова у

¹⁶ Војни суд у Београду је судио већој групи припадника ЗНГ ухваћених током вуковарске операције и то претежно за кривично дело оружане побуне из члана 124 КЗ СФРЈ, мада за то није било правног основа, а само у неколико случајева и за ратне злочине против цивилног становништва и ратних заробљеника. Припадницима југословенских војних формација није суђено, упркос упозорења да су и са њихове стране вршени злочини у источном Срему и источној и западној Славонији. У Хрватској је такође био покренут извесан број поступака, нарочито у регији Осиек, али ни ту није било очекиваних резултата.

¹⁷ У завршном акту Лондонске конференције, међу међународним акцијама, предвиђено је позивање на одговорност извршилаца и наредбодаваца тешких повреда међународног хуманитарног права (*Међународна политика*, бр. 1007–1008, 1. VIII – 1. IX 1992, стр. 19).

¹⁸ На симпозијуму *Von totalitärem zu rechtsstaatlichem Strafrecht: Kriminalpolitische Reformtendenzen im Strafrecht osteuropäischer Länder*, који је одржан од 27. до 31. маја 1992. године усвојен је веома занимљив и правно добро заснован *Отворени позив* упућен светској јавности. Између осталог, залагало се и за мере међународне казнене интервенције (*Југословенска ревија за међународно право*, бр. 2–3/1992, стр. 157).

потпуном, суштинском смислу.¹⁹ Да би се спречиле евентуалне злоупотребе које из тога могу да произађу дато је право Међународном трибуналу да под предвиђеним условима преиспитује одлуке националних судова. Преиспитивање се врши и у интересу окривљеног и у општем интересу правде и правичности.

3. У тренутку када се опредељивао за коначна решења у погледу устројства међународног судства са надлежношћу за некадашњу Југославију, Савет безбедности је ценио све околности о којима је било речи. Настојало се да се створе услови да се и казненом интервенцијом преко међународног суда у највећој могућој мери повећа учинак мера из Главе VII *Повеље УН*, било оних које су већ примењене, или оних које су још могле да се примене, сагласно члану 42. и 43. *Повеље* и да се не понове пропусти из раније и ближе прошлости. Извештај Генералног секретара, достављен Савету безбедности на основу резолуције бр. 808 (1993) и у потпуности усвојен резолуцијом бр. 827 (1993), управо и указује на све релевантне околности које намећу оснивање суда са довољним овлашћењима и положајем који му омогућавају да интервенише и благовремено и довољно енергично да се остваре циљеви прогона. Зато је правни основ за његово установљивање и пронађен у одредбама Главе VII *Повеље УН*, пре свега, а не искључиво у члану 29. *Повеље*, како се то често погрешно тврди.²⁰ При том слична решења су већ практикована, па је њихова правоваљаност потврђена и од стране Међународног суда правде.²¹ Уосталом, и сам Међународни трибунал за суђење главних ратним злочинцима Европске осовине 1945. године, по многим елементима, имао је исте основе. Не треба изгубити из вида да је тада *Повеља* била већ усвојена и да је нешто касније ступила на снагу без икаквих измена. Значи, механизми Главе VII били су утврђени, а кажњавањем разних злочинаца после Другог светског рата и денацификацијом Немачке хтело се да се успоставе мир и безбедност у свету и да се обезбеди да они буду трајни, како се то уобичајено означавало у језику политике, али је било пропраћено и правним последицама.

Чињеница да је одлуку о оснивању Трибунала донео Савет безбедности представља значајан помак напред у устројству међународног кривичног судства уопште. Оно је постављено на основе обавезности, уместо слободног избора држава потписница одговарајућег вишестраног уговора којим се суд установљава, како се предвиђало у свим досадашњим пројектима, припреманим на разним местима у међународној заједници.²² Вероватно да би се убудуће морало до краја усмерити упра-

¹⁹ М. Дика: „Право на независног суца”, *Зборник Правног факултета у Загребу*, бр. 5–6/1989 (Supplement), стр. 855–878.

²⁰ М. Кокољ: *Наведено дела*.

²¹ Наводи се пример Административног трибунала УН (К. Lescure: „*Le Tribunal pénal international pour l'ex-Yougoslavie*”, Paris 1994, pp.84–86).

²² Поред делатности у Комисији за међународно право УН, нацрте статута су припремили Међународно удружење за кривично право (Ch. Bassiouni: „*Projet de Statut du Tribunal pénal international*”, Paris 1993) и ИЛА (The International Law Association, *Report of the Sixty-second Conference*, Seoul, 1986, pp.366–368).

во на овакво решење и тиме, у правом смислу, пренети на међународне установе део надлежности до сада резервисан искључиво за државе чланице и њихова суверена права. Из те почетне обавезујуће улоге Трибунала произилазе и његова појединачна овлашћења, с једне стране, и дужности држава, с друге, које се не могу заобићи, поготову не с позивом на национално законодавство.

4. Такав случај је и са дужностима држава да поступе по тражењу Трибунала у истрази, при оптужењу и током главног претреса. Ова обавеза се везује за правило да се пред Трибуналом не може судити у одсуству оптуженог, што је висок степен гарантовања основних људских права на правично суђење, као и за изричите захтеве да се поступак пред судом води тако да се на основу неспорних доказа утврђује евентуална кривица и изриче предвиђена казна. Отуда је и обавеза на сарадњу са Трибуналом, свих држава од којих се она тражи и у свим деловима поступка, од изузетног значаја (прописана је у члану 29 *Статута Трибунала* и ближе разрађена у *Правилима о процедури и доказивању*). Неиспуњавање обавеза које су ту предвиђене повлачи примену мера из Главе VII *Повеље УН* према држави која није удовољила тражењима Трибунала. *Правилима о процедури и доказивању* установљени су и рокови за поступање по захтеву Трибунала. Ако се не добије одговор у року од 60 дана, администратор ће о томе обавестити Савет безбедности, на коме је да случај испита и донесе коначну одлуку.

Управо због тога, као и због досадашњег оглушивања држава учесница у оружаним сукобима на некадашњем југословенском простору да изврше своје обавезе по *Женевским конвенцијама* у вези са кажњавањем починилаца тешких повреда међународног хуманитарног права и очигледних намера да остану на позицијана непризнавања Трибунала²³ с позивом на суверена права,²⁴ одредбе члана 29. *Статута Трибунала* и *Правила о процедури и доказивању* заслужују посебну пажњу. Од њихове примене битно зависи рад Трибунала, а то истовремено значи битно се условљава кажњавање или некажњавање почињеног злочина чије се извршење неспорно утврди са свим каснијим последицама, не према појединцима, већ према државама које су томе допринеле и њиховим грађанима. Ту се правно долази у ситуацију која је у некадашњој Југославији постојала после Другог светског рата око кажњавања за злочин против човечности у НДХ 1941–1945. године. Пропусти власти, очигледно намерни, пошто према тада важећим законима (*Закон о кривичним делима против народа и државе* и *Закон о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора*)

²³ „Тужене за тужиоце”, *Борба*, 3. октобра 1994, стр. 22.

²⁴ Схватања о суверености су застарела код тих тумачења. Заборавља се да је после Другог светског рата променен њен садржај и да је ограничена, пре свега у вези са одредбама Главе VII *Повеље УН* (G. Schwarzenberger: „The Problem of an International Criminal Law” in *International Criminal Law* (Ed. G. O. W. Mueller and E. M. Wise), London 1965, pp. 35–36).

није било инкриминација којима је покривана та врста злочина,²⁵ довели су до стављања стигме на цео један народ, а 1991. године представљају пресудан чинилац обнављања истог злочина са несагледивим последицама.²⁶

Поновно изостајање казне, која мора да погоди одговорне, било би више него опасно, а тих намера очигледно има, поготову што искључива надлежност националних судова, који нису самостални, може да послужи за искључење одговорности главних криваца. Према извештају Комисије експерата, основане резолуцијом Савета безбедности бр. 780 (1992), постоје многобројни показатељи да је на просторима некадашње Југославије у току веома тежак, плански припремљен злочин, у чему наредбодавци и подстрекачи (члан 7 *Статута Трибунала*) имају кључну улогу.²⁷ А оспоравање права Трибуналу, као и његове природе и позваности да интервенише,²⁸ заснивају се управо на тој искључивој надлежности националних судова, који могу и морају да поступају у случајевима ратних злочина и злочина против човечности извршених у оружаним сукобима у некадашњој Југославији.²⁹

Наведене околности могле би да потврђују став да је, како је већ напоменуто, начело приоритета Трибунала, наравно под строго утврђеним условима, вишеструко основано и, по свему судећи, полази од оправданог неповерења у односу на националне власти и од мишљења Сталног међународног суда правде, од 7. септембра 1927. године, да територијално начело важења кривичног законодавства није апсолутно.³⁰ И само законодавство некадашње Југославије, па и данашње, не познаје искључиво територијално одређивање прогона и примене закона, иако том правилу даје предност. У сваком случају тражено је решење којим се у веома сложеним условима југословенске кризе гарантује што успешнија и благовременија интервенција, упркос незастаривости злочина из надлежности Међународног трибунала. Додатна је гаранција пружена уређењем важења начела *ne bis in idem*, како је то учињено у члану 10 *Статута*, без обзира што је ова одредба могла и требала да буде прецизнија. У сваком случају може се сматрати да је ту истовремено успостављена равнотежа између међуна-

²⁵ Југословенско поратно кривично законодавство спада у групу законодавстава која су преузела само групу ратних злочина према *Статуту Међународног војног суда из Нирнберга и Нирнбершким начелима* (E. David: „L'actualité juridique de Nuremberg”, *Le proces de Nuremberg: Consequences et actualisation*, Bruxelles 1988, p. 116).

²⁶ V. Vasiljević: „La responsabilité pour crimes contre l'humanité perpétrées en Yougoslavie de 1941 à 1945”, *Југословенска ревија за међународно право*, бр. 3/1991, стр. 314–338.

²⁷ *Final Report of the Commission of Experts established Pursuant to Security Council Resolution 780, SC, S/1994/674, 27 May 1994.*

²⁸ Трибунал искључиво не признаје СР Југославија која се залаже за надлежност сталног међународног кривичног суда („Прихватљив само Стални међународни кривични суд”, *Борба* 13. октобра 1994, стр. 1–2).

²⁹ М. Милојевић: *Наведено дело*, стр. 156–157.

³⁰ K. Lescure: *Наведено дело*, стр. 111–112.

родне и националне интервенције у правцу кривичног прогона и обећавајуће доследности правде и правичности.³¹

5. Позивање на сметње које произилазе из националних устава и општих правила о пружању међународне кривичноправне помоћи, које се односе на неиздавање домаћих грађана, у овом случају је тешко правно бранити.

Одредбе члана 17, став 3 Устава СР Југославије искључују могућност изручивања југословенског држављанина другој држави. Реч је о једном општеприхваћеном правилу у међународном кривичном праву које се никако не оспорава у узајамном помагању националних власти у супротстављању криминалу. Њега допуњује правило *aut dedere aut punire*, на коме у новије време углавном и почива међународна кривичноправна интервенција. Оно је садржано у свим међународним вишестраним уговорима из ове области, скоријег датума, укључујући ту и *Женевске конвенције*. Када је у питању сарадња са Међународним *ad hoc* трибуналом за некадашњу Југославију, питања означена као спорна могуће је поставити и на други начин. Устав СР Југославије уређује односе са државама, што је изричито и речено. Трибунал је правосудна установа међународне заједнице, па се на њега, односно на међународну заједницу не би могле односити исте норме које важе искључиво за државе. Ово тим пре када се узме у обзир обавезност Трибунала за све случајеве из његове надлежности, тј. за кривична дела извршена на простору некадашње Југославије, почев од 1991. године наовамо. Занимљиво је направити једно поређење које најбоље показује домете неправда и губитке које из тога трпи право. Одредбе Устава Републике Хрватске (члан 9) истоветне су са одредбама члана 17, став 3. Устава СР Југославије, али за хрватске власти то не представља сметњу да приступе сарадњи са Трибуналом.³² Вероватно да то није из разлога што се у Хрватској мање пажње поклања заштити домаћих држављана него у СР Југославији; пре би се могло сматрати да је у тумачењу прописа из *Статута Трибунала, Правила процедуре и доказивања* и тумачења сопствених закона у Хрватској превагнуо правни чинилац над политичким.

³¹ Занимљиво је ту узети у обзир поступак који се пред Окружним судом у Сремској Митровици води против групе добровољаца из Србије (први претрес треба да буде одржан 17. октобра 1994. г.). Они су оптужени за убиство из ниских побуда, што је кривично дело општег права, иако према расположивим подацима ту има и елемената међународног злочина и ратног злочина против цивилног становништва. За дело за које су оптужени могуће је изрећи смртну казну, за ратни злочин или и геноцид не. Очигледно да се отвара питање објективности оптужења које са становишта кажњавања може да има веома неповољне последице за оптужене. С друге стране правда и правичност се доводе у сумњу и самим одредбама *Закона о прикупљању података о кривичним делима против човечности и међународног права* по којима се поједини подаци у интересу безбедности државе могу прогласити тајном, без прецизнијег одређења шта то значи за кривични прогон.

³² „Официр за везу у Београду”, *Борба*, 12. октобра 1994, стр. 1.

Из истих разлога морало би да буде релативизирано и позивање на Главу XXXI Закона о кривичном поступку, уз напомену да одговарајућа правила садржи и Закон о кривичном поступку Хрватске, имајући у виду већ учињено поређење. Тачно је да се Законом о кривичном поступку изричито не каже да је у питању сарадња са државама, али је то сасвим лако препознатљиво из смисла и садржаја појединих правила, пре свега члана 526.

Очигледно је да се у оваквој ситуацији јавља један додани квалитет, који није нов у међународној кривичноправној помоћи. Шири се међународна сарадња, уместо задржавања неповерења према страном правосуђу и његовим одлукама,³³ ослобађа се политичких и претерано формалних примеса, увек у искључивом циљу да се интервенција учини у највећој могућој мери ефикасном у заједничком интересу свих чланова међународне заједнице. Те тенденције су потврђене на X међународном конгресу кривичног права у Риму (1969)³⁴ и на XIII међународном конгресу за кривично право у Каиру (1984).³⁵ О томе би се онда морало водити рачуна поготову када се помоћ и сарадња траже од саме међународне заједнице, а не од појединих њених чланова, код којих су основна ограничавања и условљавања разумљива с обзиром на једнака суверена права која имају.

С обзиром на чињеницу да су одлуке Савета безбедности обавезне у односу на све, долази се до додатних основа за отклањање свих недоумица и спорова који су се јавили поводом сарадње држава са Трибуналом. И поред погрешака које настају поједностављеним или, још горе, тенденциозним тумачењима националних прописа, којима се уређују уобичајени облици међународне правне помоћи међу самим државама, додатне заблуде ће бити избегнуте само ако се води рачуна о стварној правној природи Трибунала и о његовим реалним овлашћењима, иза којих стоје и овлашћења Савета безбедности, чиме се никако не дира у самосталност Трибунала, већ се само гарантује његов несметани рад у примени закона. Одмах ваља додати да су ти закони у потпуности они на основу којих су уобличене и инкриминације из члана 141, 142, 143. и 144 Кривичног закона СР Југославије, односно СФРЈ, иначе преузете и у законодавству Хрватске, Босне и Херцеговине, па и непризнатих држава насталих на њиховом тлу. Другим речима, и пред Трибуналом и пред националним судовима примењује се исто право.

Полазећи од обавезности одлука Савета безбедности, Правилима о процедури и доказивању су одредбе члана 29 Статута Трибунала и ближе одређене. То је урађено тако што је према члану 58 Правила код изручења осумњчених лица изричито речено да су обавезе према Трибуналу и превази у односу на националне прописе и међународне уговоре чији је потписник држава од које се изручење тражи. Ово је

³³ Д. Крапац, В. Бирин: *Међународна кривичноправна помоћ*, Загреб, 1987, стр. 9–10.

³⁴ *Revue internationale de droit pénal*, Nos. 3–4/1968, pp. 856–859.

³⁵ *Revue internationale de droit pénal*, Nos. 1–2/1984, pp. 55–58.

логична последица својеврсне ситуације настале из сарадње, не између држава, већ између држава и међународне заједнице у целини која штити својим средствима мир и безбедност у свету. Зато и јесте неопходно да код доношења одлука о сарадњи са Трибуналом буду узете у обзир све релевантне међународноправне и кривичноправне околности које су само делимично особене, а иначе се углавном заснивају на општеприхваћеним правилима међународног права, према коме се уобличавају и извршавају и обавезе држава кроз национално право за сада, а можда ускоро и кроз коначно изграђен систем међународне кривичне интервенције. У том правцу се креће и проучавање проблема са становишта праксе у ИНТЕРПОЛ-у, који ће око Трибунала, како је већ одлучено на 63. заседању Генералне скупштине у Риму (28. септембра – 4. октобра 1994), имати посебну улогу.³⁶

6. У свим овим расправама, можда, има места за још једну аналогију. Поводом покушаја СР Немачке да прогласи застарелост гоњења за ратне злочине и злочине против човечности, 1965. године, неоправдано заборављени родоначелник теорије међународног кривичног права у Југославији, проф. М. Марковић је записао: „Основни смисао јесте да се овде ради о међународним кривичним делима, која су предвиђена нормама међународног права, чијим се кршењем вређају добра и интереси међународне заједнице и њеног правног поретка, те их национални правни процеси, којима је поверено њихово кажњавање, нису овлашћени једнострано сматрати застарелим према својим унутрашњим прописима, какви не постоје у међународном праву”.³⁷

Исто би могло бити и овде. Национална власт не може арбитерно ускраћивати, по националним прописима, међународну казнену интервенцију очигледно потребну да би се заштитила капитална добра светске заједнице, поготову када сама не изврши део својих обавеза.

³⁶ *Consequences de la creation d'un „Tribunal international pour juger les personnes présumées responsables de violations graves du droit international humanitaire commises sur la terriroire de l'ex Yougoslavie depuis 1991, „Rapport présenté par la Comité exécutif, 63 session de l'Assemblée générale d'INTERPOL, Rome, 28 septembre-4 octobre 1994.*

³⁷ М. Марковић: *Наведено дело*, стр. 359.

СУЂЕЊЕ РАТНИМ ЗЛОЧИНЦИМА – ПОЧЕТАК МОРАЛНОГ ПРЕОБРАЖАЈА*

Постоје ли код нас снаге које изражавају потребу за етичким прочишћењем, које су спремне да се суоче са оценом „наше улоге” у најновијем југословенском рату, са злоделима учињеним у њему у име привидно или стварно високо патриотских идеала?

Битна препрека овом етичком преображају су властодршци, они који су рат идеолошки и оперативно припремали, призивали, подстицали и организовали, без обзира на њихово садашње радикално напуштање ратне опције и пристајање на мир и на политичко а не војно решење сукоба. Суђење ратним злочинцима на том путу представља само први корак. Зато је први услов моралног преображаја пораз лидера и идеологије рата...

Други услов етичког преображаја су промене у свести људи из правосудних кругова: тужилаца, судија, адвоката, оних који би се могли назвати носиоцима „правне свести”. Ни овај други услов етичког преображаја није испуњен. Тачније, далеко смо од његовог остваривања. Свест правника у нашем друштву и даље је преовлађујуће „комунистичка правна свест”, мада је овај термин инкомпатибилан, јер се „правна свест”, мада је овај термин инкомпатибилан, јер се „правна свест” (појам настао у грађанском друштву, у либерално-демократским државама капитализма) и „комунистичка свест” искључују. Доминантан принцип „комунистичке правне свести” је открити шта властодршци желе и хоће; у овој свести преовлађује ослушкивање воље лидера и владајуће партије. То је истренирана свест која функционише по унапред формулисаним моделима, матрицама и правилима.

Паралелно са потребом преображаја правне свести иде и потреба за променом свести грађана, за њиховим искреним, широким и стварним сазнањем да је рат био погрешан, политички и етички бесмислен, а да су протагонисти ратне праксе једино заслужили осуду и морални презир.

* Рад примљен: 25. X 1994. (извод).

Етички преображај је отежан и споран све док су осећања и оцене амбигвитетне, што је сада преовлађујуће стање. Међу патриотима су и они који патриотизам тумаче на цивилни начин, али и знатан број оних чији је живот обележен сукобима са законом, који су сумњиве прошлости или потичу са друштвених маргина. Превладавање ове противречности осудом ратних злочинаца значило би да је етички преображај пожељан и могућ и значило би осуду рата и ратне политике као погрешне и промашене.

Промене су, ипак, уочљиве. Све је више оних, и у елити и међу грађанима, који осуђују рат и ратне последице, од којих су ратни злочини једна од најзапаженијих. Од ратних поклича, ратничког одушевљења, од повратка идеализованој прошлости и глорификације националних митова, преко суочавања са нехуманом стварношћу братоубилачког рата и са осудом међународне заједнице и својеврсним модерним остракизмом Србије и Црне Горе које су изопштене из светске заједнице народа и држава, па до оживљавања свести да је рат био погрешан и непотребан, овај тренд је у суштини оптимистички и указује на то да су ратни методи напуштени и да етику рата замењује етика мира.

Стога је судски прогон лица која су одговорна за озбиљно кршење међународног хуманитарног права на територији бивше Југославије од 1991. године, било преко Међународног трибунала у Хагу било пред националним судским органима, првенствено етичко питање које, као такво, мора бити дефинисано и разрешено.

Др Рајко Даниловић
адвокат у Београду

ХРОНИКА

ЗЛАТИБОР, 01. октобар 1994. – На *Округлом столу*, са темом *Међународни суд за кривично гоњење одговорних за ратне злочине у бившој Југославији*, одржаном у оквиру XXXI годишњег саветовања Удружења за кривично право и криминологију Југославије, проф. др *Љубиша Лазаревић* оценио је да је оснивање Међународног трибунала акт дискриминације, без политичког оправдања и правног покрића, а да је статус суда, као помоћног органа Савета безбедности, злоупотреба Повеље Уједињених нација. Истом приликом др *Митар Кокољ* истакао је да је Међународни суд првенствено намењен суђењу Србима и да су оснивањем суда потпуно срушени једнакост пред законом и универзалност међународног права (о овоме више у овом броју *Гласника* у прилогу мр *Снежане Циглер*).

БЕОГРАД, 07. октобар 1994. – Потпредседник Савезне владе и савезни министар правде, г. *Урош Кликовац*, примио је тужиоца Међународног трибунала, г. *Ричарда Голдстона*, и изнео му принципијелни став Савезне владе да је потребно основати стални, а не *ad hoc* Међународни кривични трибунал.

ПОДГОРИЦА, 07. октобар 1994. – Др *Небојша Вучинић*, професор Правног факултета у Подгорици, изјавио је да је уверен да ће главни тужилац Међународног трибунала инсистирати на искључиво правним, уско стручним питањима, без икакве политизације и да би у том контексту требало да се понашају и сви домаћи фактори од којих буде затражена сарадња. Када је по среди зазирање од суда, мишљења је да то произилази из бојазни да одговорност за ратне злочине не дотакне и саме политичке елите.

КРАГУЈЕВАЦ, 09. октобар 1994. – Савезни министар правде, г. *Урош Кликовац* саопштио је да Савезна влада не признаје статус Међународног трибунала на територији Савезне Републике Југославије.

ХАГ, 11. октобар 1994. – Тужилац Међународног трибунала, г. *Ричард Голдстон*, изнео је на конференцији за штампу да су му у Загребу и Сарајеву

обећали безрезервну сарадњу, а да у Београду таква обећања није добио, мада је стекао утисак да су и власти Савезне Републике Југославије спремне да му омогуће приступ доказном материјалу. „Сви су дужни да сарађују, – додао је г. *Голдстон* – Међународни суд за ратне злочине у бившој Југославији делује под претпоставком да ће све државе поштовати међународно право и испуњавати обавезе које из њега проистичу. Али, ако се то не догоди, то неће бити проблем овог суда, већ проблем Савета безбедности.”; позивање на „оквире” националног законодавства не помаже, будући да су државе дужне да своје законе ускладе са међународним правом и међународним обавезама.

БЕОГРАД, 12. октобар 1994. – Став Министарства правде у Влади Савезне Републике Југославије, онако како га је пренео министар г. *Урош Кликовац*, јесте да Савет безбедности није имао овлашћење да као свој помоћни орган оснује *ad hoc* Међународни кривични трибунал, јер се то коси са принципом независности и самосталности суда. Осим тога, савезни Устав и Закон о кривичном поступку не допуштају изручење наших држављана другој држави. Упркос томе, министар преноси да Савезна влада прихвата ону врсту контаката са *ad hoc* Трибуналом која доприноси кажњавању извршилаца кривичних дела против човечности и међународног права, садржаних у глави XVI савезног Кривичног закона, затим контакте који се односе на размену података о овим кривичним делима и о њиховим извршиоцима (оним који нису доступни правосудним органима СРЈ, па им се због тога овде не може судити), као и контакте „из других разлога, који произилазе из јединственог циља да извршиоци кривичних дела против човечности и међународног права, која су учињена у грађанском рату на просторима бивше Југославије након сецесије неких република, не буду некажњени”.

БЕОГРАД, 12. октобар 1994. – *Др Милан Пауновић*, професор Правног факултета у Београду мишљења је да је оснивање Међународног трибунала у складу са Повељом Уједињених нација и да га је требало поздравити. Што се тиче екстрадиције, *др Пауновић* износи да овај институт подразумева однос једне државе према другој држави, а не однос једне државе према међународној заједници.

БЕОГРАД, 16. октобар 1994. – *Гђа Наташа Кандић*, председник Фонда за хуманитарно право и једини представник наше невладине организације који је боравио у Хагу на позив Међународног трибунала, сматра да тужилаштво Трибунала говори искључиво о особама које су починиле злодела, без икаквих националних предзнака, да посебни истражни тимови имају селективан приступ и омогућавају правилно усмеравање података, одвајајући гласине од чињеница и стварних доказа, да је суд веома професионално и непристрасно тело и да је потпуно нетачно да су злочини унапред подељени на „српске” и „хрватске”.

* * *

БЕОГРАД, 25. октобар 1994. – Председник Основне адвокатске коморе у Београду, г. *Радослав Недић* указао је да су адвокати до сада били изоловани од свих активности везаних за Међународни трибунал и да су неспремни за наступање пред судом Трибунала, јер су хендикепирани језичком баријером и не знају чији ће се кривични поступак примењивати. Г. *Недић* сматра да би покретање поступака пред националним судовима отклонило процедуралне препреке и допринело политичкој и правној целисходности у одмеравању кривице. За потребе одбране пред Трибуналом, положио се за формирање адвокатских тимова, састављених од експерата за кривично право и добрих познавалаца језика поступка.

* * *

БЕОГРАД, 26. октобар 1994. – Савез адвокатских комора Југославије затражио је од Међународног трибунала да званични посматрачи Савеза прате рад суда. Уједно, председник Међународног суда замољен је да прими председника Савеза адвокатских комора Југославије, како би се размотрило питање учешћа југословенских адвоката у поступцима пред *ad hoc* судом.

Приредио С. Б.

ИМАНУЕЛ КАНТ: МЕТАФИЗИКА МОРАЛА*

(Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 1993;
с немачког превела Душица Гутеша)

Сам Кант је свој радикални заокрет у филозофском мишљењу у предговору другом издању *Критике чистог ума* (*Kritik der reinen Vernunft*) из 1787. године упоредио са Коперниковим – као што је Коперник омогућио сагледавање космоса у сасвим новом светлу тиме што је геоцентричку претпоставку (која се показала као предрасуда) о кретању свих небеских тела око Земље преокренуо у хелиоцентричку претпоставку по којој се и сам посматрач (односно Земља) креће, тако је Кант утемељио и развио сасвим другачији приступ проблему сазнања тиме што је дотадашњу претпоставку о искуству као искључивом извору целокупног сазнања (коју је до крајњих консеквенци довео Хјум) превазишао у становиштву да је искуство само услов сазнања, док је његов извор ум. Тиме је успостављено ново упориште за мишљење и отворени су нови хоризонти сазнању.

Оваквим становиштем Кант истовремено превладава Хјумов емпиризам с једне стране и дотадашњу метафизику с друге стране. Дакле, Кант превладава недостатке емпиризма који се у крајњој линији свде на немогућност општости и нужности сазнања, али и недостатке дотадашње метафизике који се у крајњој линији свде на немогућност извесности сазнања. Но, Кант при томе не занемарује значај искуства (на који указује емпиризам), нити одбацује метафизику уопште – он проблем решава отклањањем противречности и неспојивости ова два приступа филозофирању.

Такав приступ Канту омогућава утемељење метафизике на битно другачијим принципима, односно изградњу нове метафизике.

Кантово дело *Metaphysik der Sitten* (*Метафизика морала* у преводу Душице Гутеше, *Метафизика ђудоређа* у преводу Viktora Sonnenfelda у издању из 1967. године, *Веселин Маслеша*, Сарајево, библиотека Ло-

* Рад примљен: 30 VI 1994.

гос) представља разматрање проблематике права и морала по принципима нове метафизике.

Основну грешку дотадашње метафизике Кант види у њеном покушају сазнања објективитета, дакле онога што је изван субјекта, тачније речено, изван ума. При томе треба имати у виду да метафизика – да би заиста била *мета-физика* – у процесу сазнања мора остати изван сваког искуства. Кант указује на противречност такве метафизике која, с једне стране, има претензију на сазнање објективитета (дакле онога што може бити предмет искуства), док се, с друге стране, у процесу сазнања дистанцира од сваког искуства. Једном речи, немогућа је метафизика о предметима искуства – такво нешто је нужно *contradictio in adjecto*.

Сазнање које је независно од сваког искуства, дакле сазнање *a priori*, могуће је само о принципима ума, док је о предметима искуства, о објективитету, могуће само сазнање *a posteriori*. Пошто метафизика хоће (а по дефиницији и мора) да остане изван искуства (дакле *мета-физична*), њен предмет се мора ограничити на пордучје у коме је могуће сазнање *a priori*. Стара метафизика коју Кант критикује је – насупрот томе – свој предмет проширила и на подручје објективитета, дакле на подручје на коме је могуће само сазнање *a priori*, чиме је изгубила сваки ослонац за извесност својих резултата, односно извесност сазнања.

То значи да је на теоријском подручју метафизика могућа само као критика ума, дакле само на „оној половини” проблема који се простире унутар субјекта сазнања. На практичном подручју, насупрот томе, ствари стоје битно другачије. На практичном подручју се целокупни предмет разматрања може сагледати сазнањем *a priori*. Док критика чистог ума, као метафизика теоријског подручја, има „само” *регулативну* функцију тиме што одређује принципе и могућност сазнања, дотле критика практичног ума, као метафизика практичног подручја, има истовремено и *конститутивну* функцију тиме што *продукује* нужне законе на подручју практичног ума. У том смислу би се могло рећи да метафизика на подручју практичног ума има и *онтолошку* функцију, за разлику од подручја теоријског ума, где метафизика има само *гносеолошку* компетенцију.

Метафизика природе (природе у смислу објективитета) није могућа. На овом – теоријском – подручју, метафизика је могућа само као критика ума, што значи да није могуће априорно сазнање природе, него само априорно одређење могућности тог сазнања. Насупрот томе, на практичном подручју се целокупни предмет сазнања исцрпљује сазнањем *a priori*, те се самим тим метафизика овде не своди на критику ума, него се простире и на сазнање самог предмета. Отуд и могућност *метафизике морала*.

Морал код Канта не обухвата само подручје *дужности* него и подручје *права*, што значи да у Кантовом одређењу метафизика морала не обухвата само етичко него и јуридичко подручје. Тачније речено – по Канту – све су дужности или *дужности морала* (*officia iuris*) или *дужности врлине* (*officia virtutis, ethica*).¹ Док у јуридичком подручју ду-

¹ Види: Кант, И.: *Метафизика морала*, Сремски Карловци–Нови Сад, 1993, стр. 40.

жност стоји у корелацији са правом, дотле у етичком подручју наспрам дужности не стоји право. Овакво стање ствари је резултат порекла законодавства, односно максиме деловања у једном, односно другом подручју – јуридикке дужности се заснивају на спољашњем а етичке на унутрашњем законодавству, у првом случају је реч о дужности према себи (па нешто као право овде само по себи није могуће). Јуридикко законодавство се супротставља самовољи другога, етичко законодавство се супротставља властитој самовољи. Отуд општи закон права гласи: делај споља тако да слободна употреба твоје самовоље може да постоји заједно са слободом свакога по неком општем закону,² док општи закон етике гласи: делај тако да максима твоје воље увек може истовремено важити као принцип свеопштег законодавства.³

Веома је значајно да се правилно схвати у ком смислу код Канта јуридикко законодавство има спољашњи карактер. Оно није спољашње у том смислу што би потицало од неког човеку-субјекту спољашњег извора, него у том смислу што оно заснива дужност према другом, дакле према оном који је изван мене, који је „спољашњи”. Оба законодавства – и јуридикко и етичко – свој извор имају унутар субјекта, оба су заснована на уму. Да то није тако, не би било ни потпуног њиховог сазнања *a priori*, односно не би била могућа метафизика морала у реченом обиму, него само метафизика као критика ума (као у подручју природе).

Могућност метафизике права уједно имплицира могућност априорног одређења аутентичног права или – речено речником ближим немачкој класичној филозофији – могућност априорног одређења умног права. Такво стање ствари нам омогућава да се једног неприкосновеног упоришта – ума – заузмемо критички однос према позитивном праву, односно да испитујемо аутентичност позитивног права. Дакле, позитивно право – које ми сазнајемо тек *a posteriori* као нешто што може бити предмет искуства – подлеже преиспитивању по критеријумима које смо *a priori* сазнали у уму, дакле пре и изван сваког искуства. У том смислу Кант каже да „природно право у стању грађанског уређења (тј. оно које се може извести за ово друго из принципа *a priori*) не може статутарним законима овог другог бити окрњено (...)”.⁴

Имајући у виду то да метафизика сазнаје искључиво *a priori*, независно од сваког искуства, дакле и од историјског искуства, са Кантовог гледишта не би било противречно тврдити да је могуће једно дефинитивно филозофско одређење права и то у оном смислу у коме је – опет по Канту – могуће дефинитивно одређење логике. У *Логичи* Кант у том смислу пише: „Иначе логика од Аристотелових времена није много добила у *садржини* и то по својој природи није ни могла да добије (...) Мало је наука које могу да доспеју у неко постојано стање какво се

² Ibidem, стр. 33.

³ Види: Кант, И.: *Критика практичног ума*, Београд, 1979, стр. 53.

⁴ Кант, И.: *Метафизика морала*, Сремски Карловци–Нови Сад, 1993, стр. 58.

више не може мењати. У те науке спада логика, а исто тако и метафизика”.⁵ Ако се до пуног одређења једном доспе, тада сва евентуална даља побољшања „спадају више у елеганцију него у сигурност науке”, како каже Кант у већ поменутом предговору другог издања *Критике чистог ума*,⁶ мислећи при томе на логику али се исти став може применити и на право, тачније речено на метафизику права.

Др Јанко Кубињец

⁵ Кант, И.: *Логика*, Београд, 1985, стр. 28.

⁶ Види: Кант, И.: *Критика чистог ума*, Београд, 1976, стр. 13.

XXXI РЕДОВНО ГОДИШЊЕ САВЕТОВАЊЕ УДРУЖЕЊА ЗА КРИВИЧНО ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЈУ ЈУГОСЛАВИЈЕ*

(Златибор, 29. септембар–1. октобар 1994)

XXXI редовно годишње саветовање Удружења за кривично право и криминологију Југославије одржано је на Златибору од 29. септембра до 1. октобра 1994. године, на тему *Слободе и права грађана и југословенско кривично законодавство*. Већ познати, традиционални начин рада у форми раније припремљених и учесницима саветовања благовремено достављених реферата и дискусије, освежен је овог пута комбиновањем са округлим столом. Иако је изабрана проблематика прилично експлоатисана на скуповима овакве врсте, њен значај и актуелност нису доведени у питање. О томе сведочи и присуство преко 700 правника – теоретичара и практичара из свих делова земље и учешће девет референата и десетак дискусаната.

Саветовање је отворила др Загорка Јекић, професор Правног факултета у Београду, рефератом *Закон о кривичном поступку и слободe и права грађана*. Полазећи од идеје да се каталог уставом загарантованих слобода и права грађана не исцрпљује са другим одељком савезног Устава, и у потрази за још неиздвојеним самосталним правима, она посебно указује и на: право човека да не буде предмет медицинских огледа, право југословенског држављанина да не буде екстрадиран, имунитетско право, право на накнаду штете од државе, итд. Њена даља разматрања усклађености ЗКП са Уставом крећу се на два колосека: с једне стране, у фокусу су притвор и имунитет у контексту условног ограничења одређених општих грађанских слобода и права, а с друге стране, одредбе о понављању кривичног поступка и жалба Савезном суду у светлу неких уставних права окривљеног. Тако су изложени критички: непрецизност савезног устава, који притвор, лишење слободe и ограничење слободe кретања регулише као самосталне целине а не као модалитете једног истог ограничења загарантованог права на слободу кретања, као и неуставност одредбе чл. 11 и 15 о „забрани кретања”

* Рад примљен: 25. X 1994.

и „задржавања лица” у Закону о унутрашњим пословима Србије. С друге стране, несагласност ЗКП у погледу временског трајања притвора са одредбом чл. 24 ст. 4. Устава је оцењена само као привидна. Ништа није прецизнија ни уставна формулација о имунитетском праву (чл. 87 ст. 3 и 4), а необјашњива су и различита правна дејства имунитета у погледу притварања и покретања кривичног поступка.

Занимљива је и аргументација којом се подупире теза да понављање кривичног поступка на штету ослобођеног лица није противуставно. Узрок заблуда, по мишљењу проф. Јекић, крије се у непрецизној и нетачно преведеној уставној формацији начела *ne bis in idem*. Стварни домет овог начела она ограничава само на првостепени кривични поступак и доношење одбијајуће пресуде због приговора пресуђене ствари. С обзиром на забрану прописивања смртне казне за дела предвиђена савезним законом, одредбе о инстанционој надлежности Савезног суда сматра мртвим словом на папиру.

Тежња за хуманизацијом кривичног поступка водила је све већој бризи за побољшање положаја окривљеног, при чему се заборављао пасивни субјект кривичног дела. До јуче запостављана жртва кривичног дела наћи ће се у средишту пажње тек новије литературе. О томе сведочи и реферат *Могућности и мјере за даљње унапређење положаја грађанина оштећеног кривичним дјелом* др Драга Радуловића, професора Правног факултета у Подгорици. Његов апел за доследнијом применом већ постојећих решења је праћен предлогом ситнијих корекција законске регулативе положаја оштећеног, и то: а) у вези са положајем оштећеног као супсидијарног тужиоца: продужење тромесечног објективног рока из чл. 60 ЗКП; омогућавање преузимања гоњења у случају одустанка јавног тужиоца на самом главном претресу, и у одређеном року након главног претреса; експлицирање права супсидијарног тужиоца на предлагање појединих истражних радњи у случају непознатог учиниоца у смислу чл. 155 ЗКП; ширење основа за наступање супсидијарне тужбе у случају дуже пасивности јавног тужиоца након поднете кривичне пријаве, аналогно решењу у скраћеном поступку; б) у вези са својством приватног тужиоца: укидање обавезног покушаја мирeња из чл. 445 ЗКП; експлицирање права приватног тужиоца на предлагање истражних радњи пре истраге у случају непознатог учиниоца; мењање одредбе чл. 59 о ускраћивању права приватном тужиоцу на разгледање списка из разлога одбране и безбедности земље; с) у вези са својством споредног процесног субјекта: предвиђање да о предлозима оштећеног са којима се не слаже истражни судија, одлучује веће; ширење права оштећеног да присуствује појединим истражним радњама; достављање оштећеном страначких захтева за новим доказима; обавеза уношења примедби оштећеног у записник; саслушање сваког оштећеног одмах након испитивања окривљеног; проширење права жалбе против ослобађајуће пресуде на коју се не жали јавни тужилац; преиспитивање одредби о преузимању гоњења након одустанка од гоњења јавног тужиоца на претресу пред другостепеним судом; увођење установе предлога за гоњење.

Мр Аранђел Маркићевић, министар правде Републике Србије, у свом реферату *Нека актуелна питања кривичног правосуђа у Србији* констатује мноштво проблема и тешкоћа, као што је неповољан материјални и друштвени положај правосуђа, праћен масовним одливом кадра. Тиме је, у условима пораста криминалитета, доведено у питање ефикасно функционисање правосуђа. О томе упечатљиво сведочи поступак да је укупан број нерешених кривичних предмета у Србији на крају 1993. био раван десетомесечном приливу првостепених предмета. Забрињавајуће стање у овој области изискује предузимање три групе мера: 1) усаглашавање кривичног законодавства са Уставом, са друштвеноекономским и политичким приликама у земљи, као и са знањима кривичноправне теорије и судске праксе; 2) кадровско оспособљавање и стручно усавршавање правосудног кадра, и 3) јачање материјалне основе рада правосудних органа.

Последње измене и допуне КЗ Србије не доводе у питање опредељење за доношење новог демократског закона који захтева студиознију припрему. С тим у вези, још једном је указано на дилему јединствено – подељено кривично законодавство, те на уставни основ и политичку вољу у републикама чланицама, у прилог првог решења.

Наглашено је да опадање интереса за рад у кривичном правосуђу не сме бити праћено запостављањем захтева стручности и моралности у изборној процедури, и да треба радити на подизању критеријума за полагање правосудног испита. Како попуњавање бројног састава правосудних органа, које се очекује на предстојећем редовном заседању Народне скупштине Србије, вероватно неће одмах дати пуне радне ефекте, с обзиром на преовлађујући подмлађени кадар, наговештено је и организовање специјалних курсева за младе кривичаре.

Свесно да без измене материјалног положаја носилаца правосудних функција нема ефикасног правосуђа ни правне државе, Министарство правде је сачинило програм мера и активности, који би у случају подршке владе, требао резултирати одговарајућим решењима.

Полазећи од чињенице да установа незнатне друштвене опасности служи само као плашт иза кога се одвија фактичко опортунирање, Миодраг Тмушић, окружни јавни тужилац у Београду, се у свом реферату *Начело легалитета и опортунитета јавног тужиоца у кривичном поступку* заложиио за проширење везаног опортунитета какав постоји у малолетничком поступку, и на поступак према пунолетним лицима. По њему, примена начела опортунитета би бар донекле сузила тужиочеву арбитрерност и омогућила му да постане прави *dominus litis*.

Страхиња Кастратовић, адвокат из Београда, иступио је са рефератом *Проблеми одбране окривљеног у предстојећој реформи кривичног процесног законодавства*. Он посматра предкривични поступак као важну карику у ланцу кривичног правосуђа, у којој се врше први и велики захвати у фундаментална права осумњиченог, а чији резултати се најчешће верификују у истражном поступку. Стога поздравља потез савезног уставотворца којим су, најзад, браниоцу отворена врата полиције. Но, због могућих злоупотреба, то сматра недовољним и пледира

за још два решења: а) проширење обавезне одбране на све случајеве лишења слободе у предкривичном или кривичном поступку; б) немогућност заснивања судске одлуке на исказу окривљеног прибављеном у предкривичном или истражном поступку без присуства браниоца.

Др Мирослав Ђорђевић, професор Правног факултета у Београду, се у свом реферату *Кривични закон Републике Србије и његове најновије измене* осврће на последње, четрнаесте по реду измене и допуне Кривичног закона Србије од 14. јула 1994. Њихову генезу су пратиле две дилеме: доношење новог и јединственог закона. Иако је савезни Устав остао при концепту подељене законодавне надлежности у кривичноправној области, могућност преласка на режим јединственог закона је постала реална, с обзиром на понуђени правни основ у чл. 79. Устава и изражену политичку вољу. До тог тренутка, међутим, најрационалније решење је било приступити само ургентним променама, које се углавном заснивају на нацртима из 1991. и 1994. Оне се могу свести на прилагођавање савременим потребама у нашем друштву, усклађивање са Уставом и другим законима, редакцијска побољшања законског текста, уношење нових или напуштање превазиђених инкриминација. Но, позитивна оцена коју заслужује ова реформа, по мишљењу референта, не умањује потребу за темељном ревизијом нашег кривичног законодавства, која захтева доста рада и времена.

Следећи референт је био др Обрад Перић, професор Правног факултета у Новом Саду, са темом *Казнени оквири у југословенском кривичном законодавству*. Он полази од тога да преко разумно постављених казних оквира законодавац врши усмеравање и релативно уједначавање казнене политике судова. Анализа одредби посебног дела савезног и републичког кривичног законодавства, међутим, показује да бројност модалитета и ширина казних распона није увек у функцији једне рационалне криминалне политике. Тако, републички кривични закон познаје укупно 24 модалитета (за једну трећину више од савезног), при чему су неки од њих резервисани за безначајан број кривичних дела.

Још већу критику заслужују сувише широки распони, који понекад прописану казну претварају у „релативно неодређену” (нпр. затвор од једне до петнаест година, од једне до десет година, од три до петнаест година, од једне до осам година, од пет до пентаест година). У категорији лакших кривичних дела, могли би се преиспитати оквири од петнаест дана до пет година, од три месеца до пет година, а у републичком КЗ, од једне до дванаест година и од десет до петнаест година алтернативно са смртном казном. Изузетак од, иначе, умерених распона за нехатна кривична дела, чине они у савезном КЗ – од три до петнаест година и од једне до десет година. Још упечатљивију слику у том смислу даје споредно кривично законодавство (нпр. распон од најмање две године).

По Перићу, будућа реформа кривичног законодавства би налагала смањење садашњег неоправдано великог броја модалитета казних оквира и сужавање распона. То би претпостављало претходну поделу

свих кривичних дела у неколико категорија, с обзиром на њихову апстрактну тежину, и предвиђање за сваку од њих више модалитета, чији број не би смео бити претерано велики, нити распони сувише широки.

Осуђена лица и заштита њихових слобода и права назив је реферата Зорана Стевановића, помоћника министра правде Републике Србије. Он констатује значајан напредак у изградњи слобода и права осуђених лица на нормативном плану, посебно у правцу стварања одређених међународних правних стандарда. Наша земља је као потписница одговарајућих међународних докумената из ове области, своје унутрашње законодавство ускладила са њима, а у неким појединоцима чак и превазишла.

Референт истиче тесну везу између концепта ресоцијализације као основног модела остваривања сврхе кривичних санкција и степена заштите слобода и права осуђених лица. С тим у вези је сазнање да нема успешног третмана без активне сарадње осуђеника. При томе, резултати не заостају за европским, осим у екстерној и интерној класификацији осуђеника и установа.

Даље се излажу основни принципи преузети из Стандардних минималних правила о поступању са затвореницима, из 1955. (принцип хуманости, индивидуализација третмана, развијање осећања личне одговорности, заједничко издржавање казне, обавеза рада, постпенална помоћ). Референт се осврће и на Резолуцију Миланског конгреса из 1985. о смањењу броја затвореника и изналажењу алтернатива казни затвора са нагласком на друштвеној интеграцији преступника. Иза овог тренда ка избегавању институционализације, нарочито у односу на лакше преступнике и малолетнике, стоји сазнање о високом проценту рецидивизма, и с тим у вези, претпоставка неуспешног претходног третмана.

Др Шпиро Вуковић, адвокат из Београда, због спречености није присуствовао саветовању. Основне поставке његовог реферата *Кривичноправни и криминолошки аспекти убистава* изложила је Силвија Пановић-Ђурић. Како је овај реферат изостављен из заједничке публикације свих материјала, овом приликом неће моћи бити приказан.

Од значаја је била и дискусија због покретања нових питања, указивања на нове аспекте разматране проблематике, јављања супротних мишљења или простог подржавања у рефератима изнетих решења и образложења. У дискусији су учествовали: др Момчило Грубач, професор Правног факултета у Новом Саду (осврт на реферате др Загорке Јекић и др Драга Радуловића; посебно о понављању поступка на штету осуђеног, о притвору и о положају оштећеног); мр Снежана Циглер, асистент Правног факултета у Новом Саду (о легалитету и опортунитету кривичног прогона); мр Обрад Цвијовић, судија Савезног суда у пензији (о положају оштећеног и о притвору); др Никола Мемедовић, заменик Окружног јавног тужиоца у Београду; др Ђорђе Лазин, доцент Правног факултета у Београду (о усаглашавању ЗКП са Уставом); др Љубиша Лазаревић, професор Правног факултета у Београду (о елементима и претпоставкама демократског кривичног законодавства);

Силвија Пановић-Ђурић, асистент Правног факултета у Београду (о легалитету и легимитету у кривичном праву), Наташа Делић, асистент Правног факултета у Београду (о психијатријском вештачењу).

У оквиру саветовања одржан је Округли сто на тему: *Међународни суд за кривично гоњење одговорних за ратне злочине у бившој Југославији* у сарадњи са Удружењем Срба из Париза. Округли сто је отворио и опште напомене дао др Љубиша Лазаревић. Он је оснивање *ad hoc* Међународног трибунала за бившу Југославију окарактерисао као акт дискриминације, без политичког оправдања и правног покрића. Наиме, бивша Југославија није ни прва ни последња нити најугроженија по жртвама, у низу земаља на чијим просторима су вршени злочини против човечности и међународног права. Осим тога, оснивањем суда као помоћног органа Савета безбедности злоупотребљена је Повеља УН и доведена у питање објективност, непристрасност и независност суда.

Уследило је уводно излагање др Митра Кокоља из Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду. Он је истакао да су оснивањем Међународног трибунала за бившу Југославију потпуно срушени једнакост пред законом и универзалност међународног права, омогућени падом Источног блока и одсуством светске глобалне равнотеже. Неуспех свих досадашњих напора у правцу оснивања сталног, универзалног међународног суда, у складу са Конвенцијом о спречавању и кажњавању злочина геноцида, он је приписао недостатку општег консензуса и самовољи великих сила. Иако је Нацрт статута сталног Међународног кривичног суда, који је по овлашћењу Генералне скупштине УН својевремено сачинила Међународна правна комисија, прихватљив за СРЈ, његова је судбина сасвим неизвесна.

Након прегледа главних активности које су довеле до оснивања поменутог *ad hoc* суда, Кокољ је покушао да докаже тезу да је он првенствено намењен суђењу Србима. У прилог томе говоре: подређеност суда Савету безбедности, који се већ компромитовао као пристрасан и антисрпски оријентисан; инсистирање Хрватске и БиХ на оснивању *ad hoc* суда; прејудуцирано осуђивање српске стране које произилази из извештаја о прикупљеним подацима о ратним злочинима; наклоност Међународног суда правде тужиоцу, јер суди на основу утисака створених систематском и планском пропагандом; постојање само српских имена на досадашњим приватним листама ратних злочинаца.

Надаље, указао је на поједине одредбе Резолуције Савета безбедности 827/93, Статута и Правила Међународног *ad hoc* трибунала за бившу Југославију, којима се крше основни принципи међународног и националног права. Начелно прокламована равноправна надлежност Међународног трибунала и националних судова је дерогирана одредбама Правила о примату Трибунала. Тај је примат потврђен половицим прихватањем принципа *ne bis in idem*, при чему је Трибуналова пресуда неприкосновена, док она националног суда подлеже контроли. У суверенитет националне државе се нарочито задира прописивањем обавезне екстрадиције и могућношћу предузимања принудних

мера у случају њеног неуспеха, као и правом тужиоца да води истрагу на лицу места. Накнадним прописивањем само казне затвора да води истрагу на лицу места. Накнадним прописивањем само казне затвора односно доживотног затвора, резервисаних за окривљене, повређен је и принцип *nulla poena sine lege*. Даље су критиковани: контрадикторне одредбе Правила и Статута, које рађају дилему о сталности или ротацији судија између судећих и жалбеног одељења; извршење пресуде изван територије бивше Југославије, у некој од заинтересованих држава, која нема никакве везе ни са деликтом ни са учиниоцем; Правило 106 које омогућава да се пресудом Међународног трибунала прејудира право жртве да тражи обештећење, што се коси са Резолуцијом 827/93.

Кокољев експозе, који је углавном подржан, дао би се свести на идеју да надлежност за ратне злочине, злочине против мира и човечности и злочин геноцида, који не застаревају, треба резервисати за национално правосуђе, уз стални међународни суд, који би безизузетно гонили све одговорне.

*

Изричући, на крају, вредносну оцену овог саветовања, не можемо се отети утиску да оно, ипак, није испунило сва очекивања. Рекли бисмо да оно заслужује тек прелазну оцену: наине, било је, са истим организатором и успешнијих скупова, са квалитетнијим рефератима, богатијом и садржајнијом дискусијом. Идеју округлог стола не треба одбацивати, с тим што би се требало побринути да он буде довољно округао, како би изложена мисао допрла и до заговорника супротне стране.

Мр Снежана Циглер

КРИВИЧНО ПРАВО

САМОВОЉНО УДАЉЕЊЕ И БЕКСТВО ИЗ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Војно лице које је напустило земљу да би избегло службу у оружаним снагама у октобру 1991. године, извршило је кривично дело које је и данас кажњиво по чл. 217. ст. 4. Кривичног закона СРЈ, јер у међувремену ниједан закон, па ни кривични, није промењен тако да би био повољнији за оптуженог.

Из предмета:

Првостепеном пресудом Војног суда у Београду ИК бр. 676/93 од 10. III 1994. године, оптужени је проглашен кривим и осуђен на казну затвора у трајању од девет месеци за кривично дело *самовољног удаљења и бекства из Војске Југославије*, приписано у члану 217. став 4. Кривичног закона СРЈ, због тога што се, као резервни војник, након истека одобреног викенд-одсуства 21. октобра 1991. године није вратио у своју јединицу, већ је отишао у иностранство и тамо боравио све до половине марта 1992. године.

У жалби, између осталог, бранилац је истакао да је кривично дело, за које је оптужени проглашен кривим, могуће извршити само ако постоји уставноправни и фактички идентитет заштитног објекта – државе и оружаних снага као војне еманиције државе – у време када је кривично дело извршено и у време када се за кривично дело суди, а да такав идентитет у конкретном случају не постоји. Данаас не постоје ни иста држава ни исте оружане снаге, чији су интерес повредили

војни бегунци из 1991. године, нити између данашње и ондашње државе постоји несумњив и неспоран правни континуитет. Данашња држава нема ниједан конститутивни елемент ондашње државе (народ, област, власт), јер су јој промене границе, територија, политичка и етничка структура, устав, организација власти, па и назив и организација оружаних снага.

Врховни војни суд снизио је оптуженом казну на шест месеци затвора, али је оценио да су остали наводи жалбе неосновани. По схватању овог суда данашња држава је, по Уставу и по Уставном закону за спровођење Устава СРЈ, правни сукцесор раније државе, без обзира што су оружане снаге промениле име и извршиле суштинску трансформацију која још увек траје. Понашање оптуженог је инкриминисано као кривично дело и онда и сада на потпуно истоветан начин. Од момента када је оптужени извршио кривично дело па до суђења ниједан закон који се односи на ову материју, укључујући и Кривични закон, није промењен у корист оптуженог тако да би се, евентуално, могла применити одредба члана 4. став 2. Кривичног закона СРЈ.

(Врховни Војни суд, II К. 120/94 од 23. VI 1994)

Коментар

Становиште Врховног војног суда о томе да ниједан закон, па ни кривични, у погледу ове материје од 1991. године није мењан тако да би био повољнији за оптуженог, могуће је оспоравати.

Пре свега, 27. IV 1992. године проглашен је нови Устав Савезне Републике Југославије. Истина, он у преамбули има програмску фразу „...на темељу непрекидног субјективитета Југославије”, али ова

није пренета ни у једну уставну одредбу и, због тога, нема снагу уставне категорије. Ни Уставним законом за спровођење Устава СРЈ (Сл. л. СРЈ бр. 1/92 од 27. IV 1992.) није како то сматра Врховни војни суд, утврђен безусловни правни континуитет са СФРЈ. У члану 10. овог закона прописано је да се материјалне и друге обавезе, које је преузела СФРЈ до дана проглашења новог Устава, сматрају њеним обавезама, одн. обавезама република које су је сачињавале и да тек предстоји посао разграничења имовинских права и обавеза, због чега ће Савезна скупштина образовати државну комисију.

С друге стране, претпоследње измене Кривичног закона СРЈ од 16. VII 1993. године (Сл. л. СРЈ, бр. 37/93) доносе нов назив главе XX, која се, уместо „Кривична дела против оружаних снага СФРЈ”, од тада назива „Кривична дела против Војске Југославије”. Уједно, мења се и назив кривичног дела из чл. 217, а термин „оружане снаге”, у различитим падежима замењује се термином „Војска Југославије”. У питању нису проста појмовна дотеривања, већ последице категоријалне уставноправне трансформације.

Најзад, Закон о Војсци Југославије (Сл. л. СРЈ, бр. 43/94 од 27. V 1994) одређује да је Војска Југославије оружана снага која брани суверенитет, територију, неза-

висност и уставни поредак Савезне Републике Југославије. Оружане снаге СФРЈ браниле су исти сет ентитета Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, дакле, другу територију, други уставни поредак и други суверенитет друге државе.

С разлогом се, зато, може поставити питање да ли је извршилац кривичног дела против оружаних снага СФРЈ кривично одговоран и након престанка постојања СФРЈ и њених оружаних снага, па и након такве измене кривичног дела из члана 217. Кривичног закона СРЈ каквом је уведен нов и другачији заштитни објекат: Војска Југославије? У овом случају заштитни објекат је индивидуално одређена држава и њене оружане снаге, а не било која држава (држава као таква) и било које оружане снаге (оружане снаге као такве).

Тешко је отети се утиску да је, осудом оних који су бекством из оружаних снага одбили да суделују у необјављеном и непризнатом рату, чији ће се покретачи и претерано „ревностни” протагонисти, могуће је, као окривљени наћи пред Међународним судом за ратне злочине у бившој Југославији, пропуштена још једна прилика да се СРЈ морално и политички дистанцира од зла које је такав рат донео.

Избор и коментар
Слободан Бељански
адвокат у Новом Саду

**СА СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА
одржане 04. 11. 1994. године**

1. Мандић Јованка, дипломирани правник, рођена 30. 8. 1930, уписује се 04. 11. 1994. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Максима Горког 50.

2. Алексић Марица, дипломирани правник, рођена 02. 01. 1963, уписује се 04. 11. 1994. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Руменачка 97/а.

3. Потребић Никола, дипломирани правник, рођен 13. 02. 1936, уписује се 04. 11. 1994. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Епископа Висариона 7.

4. Илић Винка, дипломирани правник, рођена 29. 04. 1963, уписује се 04. 11. 1994. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Вере Павловић 22/1.

5. Кесер Зоран, дипломирани правник, рођен 25. 04. 1958, уписује се 04. 11. 1994. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Ђорђа Никшића Јохана 18/1.

6. Боројев Јагода, дипломирани правник, рођена 05. 12. 1947, уписује се 04. 11. 1994. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Петра Драпшина 17/1.

7. Недељковић др Даринка, дипломирани правник, рођена 28. 06. 1937, уписује се 04. 11. 1994. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Булевар Цара Лазара 52.

8. Важић Стојан, дипломирани правник, рођен 22. 07. 1933, уписује се 04. 11. 1994. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Бачкој Паланци, Слободана Пенезића 18.

9. Одбија се захтев за упис у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине Ковачевић Николе, дипломираног правника из Шида.

10. Поповић Радован, дипломирани правник, рођен 03. 08. 1952, уписује се 04. 11. 1994. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Трг Слободе 4.

11. Кијац Милован, дипломирани правник, рођен 17. 02. 1933, уписује се 04. 11. 1994. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Змај Јовина 22.

12. Ужар Гордана, дипломирани правник, рођена 14. 11. 1966, уписује се 04. 11. 1994. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Народног фронта 79.

13. Брише се из Именик адвокатских приправника Ужар Гордана, адвокатски приправник код Ковачевић Бошка, адвоката у Новом Саду, са даном 04. 11. 1994, због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

14. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Кончар Соња, рођена 09. 02. 1970. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Колесар Федора, адвоката у Новом Саду, дана 04. 11. 1994.

15. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Јованчевић Радомир, рођен 11. 10. 1968. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Милић Душана, адвоката у Новом Саду, дана 04. 11. 1994.

16. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Балинт Викторија, рођена 11. 02. 1953. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Тот Ласла, адвоката у Суботици, дана 04. 11. 1994.

17. Условно се уписује Ранчев Борис, дипломирани правник, рођен 02. 11. 1941. године, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Омољици, Трг ослобођења 1, са даном давања свечане изјаве.

18. Условно се уписује Игњатов Зора, дипломирани правник, рођена 23. 11. 1954. године, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, Јована Веселинова Жарка 4/1, са даном давања свечане изјаве.

19. Условно се уписује Бубера Вероника, дипломирани правник, рођена 05. 07. 1943. године, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сомбору, Мите Поповића 17, са даном давања свечане изјаве.

20. Условно се уписује Грчић Славко, дипломирани правник, рођен 07. 11. 1934. године, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сомбору, Краља Петра Првог 26, са даном давања свечане изјаве.

21. Условно се уписује Бјелановић Божо, дипломирани правник, рођен 06. 01. 1953. године, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Кикинди, Милоша Великог 13, са даном давања свечане изјаве.

22. Условно се уписује Латиновић Војо, дипломирани правник, рођен 27. 12. 1953. године, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Кикинди, Албертова 58/а, са даном давања свечане изјаве.

23. Условно се уписује Антић Тихомир, дипломирани правник, рођен 29. 05. 1923. године, у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Вршцу, Змај Јовина 28, са даном давања свечане изјаве.

24. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Кијац Милован, адвокат у Новом Саду, са даном 03. 11. 1994. године, због пензионисања.

25. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Бубера Вероника, адвокат у Сомбору, са даном 10. 11. 1994. године, због пензионисања.

26. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Грчић Славко, адвокат у Сомбору, са даном 07. 11. 1994. године, због пензионисања.

27. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Николић Светлана, адвокат у Инђији, са даном 01. 10. 1994. – Крунић Миленко, адвокат у Инђији, именује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Николић Светланае.

28. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Шарчевић Милан, адвокат у Гибарцу, са даном 02. 10. 1994. – Војводић Милан, адвокат у Шиду, именује се за преузиматеља адвокатске канцеларије Шарчевић Милана.

29. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Купрес Слађана, адвокатски приправник у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Петровић Драгослава, адвоката у Новом Саду, са даном 30. 06. 1994.

30. Узима се на знање да је Питејин Кристина, адвокат у Жабљу, привремено спречена да обавља адвокатску делатност почев од 01. 09. 1994. до 30. 09. 1994. године, због болести. – Сакач Владимир, адвокат у Жабљу, поставља се за привременог заменика Питејин Кристини, адвокату у Жабљу.

31. Узима се на знање да је Петрик Јелена, адвокат у Суботици, привремено спречена да обавља адвокатску делатност почев од 15. 08. 1994. јер се налази на породичном одсуству. – Делић Мирко, адвокат у Суботици, поставља се за привременог заменика Петрик Јелени, адвокату у Суботици.

32. Узима се на знање да је Богићевић Милан, адвокат у Новом Саду, наставио са радом 01. 11. 1994. – Петровић Драгослав, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика.

33. Крзнарић Миле, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности преузимања адвокатске канцеларије Миленковић Зорана. – Бјелица Богдан, адвокат у Новом Саду, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије Миленковић Зорана.

34. Узима се на знање да је Деспотовић Љиљана, адвокат у Новом Саду, променила презиме у Попов.

35. Узима се на знање да је Михајлов Милан, адвокат у Сомбору, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Сремску Каменицу, Железничка 1, почев од 01. 11. 1994.
36. Узима се на знање да је Крстић Дејан, адвокат у Сомбору, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Краља Петра Првог 18/1, почев од 17. 10. 1994.
37. Узима се на знање да је Милић Страхиња, адвокат у Сомбору, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Венац Живојина Мишића 22, почев од 10. 10. 1994.
38. Узима се на знање да је Ступар Милан, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Жељезничка 17, почев од 07. 03. 1994.
39. Узима се на знање да је Хил Иван, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Жељезничка 17, почев од 07. 03. 1994.
40. Узима се на знање да је Стајић Мита, адвокат у Сремској Митровици, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Масарикова 14, почев од 12. 10. 1994.
41. Узима се на знање да је Јовић Мирјана, адвокат у Бачкој Паланци, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Жарка Зрењанина 43/1, почев од 11. 10. 1994.
42. Узима се на знање да је Новак Петар, адвокат у Темерину, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Новосадска 383, почев од 03. 10. 1994.
43. Узима се на знање да је Ковачев Миодраг, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Притвичка 1, почев од 01. 11. 1994.
44. Узима се на знање да је Петровић Никола, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Футошки пут 36, почев од 02. 11. 1994.
45. Узима се на знање да је Мике Естер, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Булевар Јована Дучића 28/2, почев од 03. 10. 1994.
46. Узима се на знање да је Пешић Душан, адвокат у Руми, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Маршала Тита 139, почев од 01. 11. 1994.
47. Евидентира се Уговор о заступању, закључен дана 03. 10. 1994. године између ДП „Утва сервис“ са п.о. из Панчева, и Вучковић Николе и Недић Мирослава, адвоката у Панчеву.
48. Евидентира се Уговор о заступању закључен дана 17. 10. 1994. године између Месне заједнице „Челарево“ из Челарева и Мрђа Светлане, адвоката у Челареву.
49. Евидентира се Уговор о заступању, закључен дана 30. 09. 1994. године између ДД „Маркетинг“ из Новог Сада, и Загорчић Зијаха, адвоката у Новом Саду.
50. Евидентира се Уговор о заступању, закључен дана 21. 09. 1994. године између Центра за рекреацију „Језеро“ из Кикинде, и Мидоровић Вукице, адвоката у Кикинди.
51. Евидентира се Уговор о заступању, закључен дана 22. 09. 1994. године између ЈП за грађевинско земљиште, путеве, комуналне и стамбене услуге Општине Кањижа из Кањиже и Орос Лајоша, адвоката у Суботици.
52. Евидентира се Уговор о заступању, закључен дана 15. 10. 1994. године између „ИНБ“ д.д. за производњу намештаја из Бајмока и Пешут Љубомира, адвоката у Новом Саду.

Управни одбор

Уређивачки одбор „Гласника“ моли своје сараднике да текстове за објављивање опреме уважавајући следеће сугестије:

- име, презиме, звање и занимање аутора исписати у левом углу прве странице изнад наслова, у прилозима за рубрике „чланци“ и „расправе“, а за рубрику „прикази“ и остале рубрике, на крају текста;
- радове куцати на пуној хартији само са једне стране листа, са таквим проредом и рубом да на једној страници има око 28 редова са по 60 словних места у реду;
- обим радова не би требало да прелази за чланке 15 страница, за расправе 10 страница, а за приказе и остале прилоге 6 страница;
- речи које треба да буду штампане латиницом подвући црвеним, а речи које треба да буду штампане курзивом подвући црним или плавим;
- фусноте свретати по редним бројевима на крају текста, у истом прореду као текст, уз навођење података овим редом: име или иницијал имена и презиме аутора, назив дела или часописа, број књиге или тома (ако постоје), место издавања, година издавања (за часописе број и годиште), број странице (иза скраћенице стр.); ознаку *op. cit.* користити уместо назива дела и места и године издавања када се исто дело поново цитира на прескок, а ознаку *ibid.* када се исто дело цитира узастопно;
- радове треба потписати и уз њих приложити подакте о адреси, броју телефона и броју жиро рачуна аутора.

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

излази 12 пута годишње
у месечним свескама

Оснивач, власник и издавач: Адвокатска комора Војводине.
Годишња претплата: за земљу 50 н. дин., за иностранство
40 USA долара (жиро-рачун број 45700-678-2-2047
са назнаком „за Гласник“)

Овај број закључен је 04. XI 1994. године.

Према мишљењу Секретаријата за информације
Републике Србије бр. 413-01-412/91-01 од 11. априла
1991. године на ову публикацију плаћа се основни
порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1.
алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Слог и штампа: ГРАФО-ОФСЕТ, Нови Сад

